

РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА

№9 ВЕРАСЕНЬ 1966

Триш.

Ул. ЛЯПЕШКІН

Тут моцным сном...

Тут моцным сном вяскоўцы спяць мае
За выкапаным колісь рвом-граніцай.
У бярозах сонца промямі снуе,
У зарасніку пінкаюць сініцы.

Адмарылі, адпелі, аджылі,
Адпрацавалі, узрасцілі дзетак...
Адны вярбой плакучай прараслі,
Другія чырванеюць сонцам кветак.
Тут пастаю заўжды, дзе б ні хадзіў.
Камечаць шапку пальцы. У жальбе

вочы...
— Цішэй. Цішэй... — Каб іх не разбудзіць,
Старая хвоя голькамі шапоча.

Ты нямнога са мной пабыла...

Ты нямнога са мной пабыла:
Не ўсплыла нават поўня, як глобус...
На супынак маўкліва пайшла,
Дзе спыніўся ружовы аўтобус.
Чым пакрыўдзіў — не знаю — цябе,
Не сварыліся мы, не спрачаліся,
І няпраўда, што я агрубеў
З тых часоў, як з табой не страчаліся.
Ты паехала зноўку адна,
На мяне паглядзеўшы няласкава.
А над горадам — хмараў сцяна,
І пярэнь быццам пугаю ляскае,
Дождж пасыпаўся спорны, густы
На зямлю перагрэтую, цвёрдую...
Не намокла б, малю, хаця ты,
Неслухмяная, ўпартая, гордая.
Хіба можна адзін аднаго

Пакідаць перад гэтакіх бураю!..
Б'е пярэнь, высякае агонь,
Палавіначы хмары панурыя.

Зубчатый лес за вёскаю сінею...

Зубчатый лес за вёскаю сінею,
Гайдаўся мак чырвоны на гарадах,
У маленстве маці пела песні мне,
Худой рукой падпёршы падбародак.
Краналі сэрца юнае заўжды
Маёй матулі люстры жыццяў — песні
У хаціне роднай, лузе, у жытнім,
На пыльным шляху, у гаі, на ўзлесці.
І замірала ў гэты час трава,
Здавалася, што вецер нат не скача,
І я стараўся маці падпываць
Сваім нясталым голасам дзіцячым...
З часіны той гадоў не сорах ледзь,
Але у полі, у лесе я блукаю:
Не падпываць я прагну, а запець —
Таму напева матчыны шукаю.

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА

№ 9

ВЕРАСЕНЬ
1966

ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВИДАНИЯ СОРАК ДРУГІ

ВИДАНИЕ ЦК КП БЕЛАРУСИ

ВЯЛІКІХ

Летняя сонечная раніца. Лёгкі ветрык
кальша чырвонае палотнішча: «Прыві-
танне ўдзельніцам чацвёртага з'езда
жанчын Віцебшчыны!». Адна за другой
падыходзяць аўтамашыны, аўтобусы, з іх
выходзяць дэлегаткі. Усе яны прыго-
жа, па-святочнаму апрануты, вясёлыя
і бадзёрыя, многія між сабою ўжо знаё-
мы, сустракаюцца не ўпершыню. Кож-
най з іх ёсць што раскажаць з'ездзе, ёсць
што паведаміць пра жыццё і працу
жанчын-актывістак свайго калгаса або
прадпрыемства.

Віцебляне па праву ганарацца жанчы-
намі, якія ўкладаюць усю душу ў любі-
мую працу, памнажаюць багацце краі-
ны, праслаўляюць сваю Радзіму. На
зямлі віцебскай выраслі Героі Савецка-
га Саюза Зінаіда Тусналобава-Марчан-
ка, Фруза Зянькова, Героі Сацыялістыч-
най Працы дэпутат Вярхоўнага Савета
СССР цялятніца Соф'я Пальвінская,
ільнаводкі Валянціна Кароткая і Ганна
Іванюта, вядомы ініцыятар за эканомію
сыравіны Ганна Галубкова і многія, мно-
гія іншыя, чые жыццё з'яўляецца прык-
ладам самаадданай працы на карысць
народа і гарачай любові да маці-Ра-
дзімы.

Каля 700 тысяч жанчын вобласці пра-
цуюць на прадпрыемствах і ў сельскай
гаспадарцы. Сотні іх кіруюць зменамі,
вытворчымі ўчасткамі, калгасамі і саўга-
самі, многія абраны дэпутатамі Вярхоў-
нага і мясцовых Саветаў дэпутатаў пра-
цоўных. Шмат жанчын за сумленную,
самаадданую працу ўзнагароджана ор-
денамі і медалямі.

Старшыня жансавета Гарадоцкага раё-
на тав. Пянчура расказала: два працаў-
нікі з іх раёна ўзнагароджаны ордэнам
Леніна. Гэта свінарка Дарожкіна і звен-
нявая Ісакава. Якое яркае сведчанне вя-
лікай павягі да жанчыны-працаўніцы!

Пад кіраўніцтвам партыйных органаў
жансаветы вядуць вялікую работу.
Цяжка пералічыць усе пытанні, якімі да-
водзіцца ім займацца, ніводная справа
не мінае пільнага вока і працавітых рук
жанчын-актывістак. Жансаветы цікавяцца,
ці добрая прадукцыя выпускаецца
на прадпрыемстве, у якіх умовах пра-
цуе жанчына і як палегчыць яе працу,
стварыць ёй найбольш спрыяльныя ўмо-
вы для выхавання дзяцей, узняцця
культурнага ўзроўню. Нездарма ж жан-
чыны ідуць у жансавет як да свайго
лепшага сябра і дарадчыка.

Шмат добрых спраў робяць жансаве-
ты ў вёсцы. Тут, бадай, самае галоў-
нае — узняць вытворчую актывнасць
жанчын. Добрым словам на з'ездзе
ўспаміналі даярак Ніну Руткавец з
Верхнядзвінскага раёна і Таццяну Абу-
ховіч з калгаса «Савецкая Беларусь»,
Ганну Шушневіч з саўгаса «Дрысенскі»,
якая, працуючы на адкорме свіней, зні-
зіла сабекошт цэнтнера свініны больш
як на тры рублі ў параўнанні з плана-
вым. Называліся імёны жанчын, уда-
стоеныя за добрыя вытворчыя паказчы-
кі і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці
звання ўдарніка камуністычнай працы,
звання ганаровай калгасніцы.

ПОСПЕХАЎ ВАМ!

Нібы падагульняючы вялікія працоўныя здабыткі жанчын, дэлегатка з Расонскага раёна тав. Паруль сказала:

— Паглядзіш на жанок — працуюць ад душы, хоць і стоміцца каторая, а ў вачах радасць. І гэта зразумела. Шмат нацярапеліся ў гады вайны і пры аднаўленні разбуранай ворагам гаспадаркі. А цяпер жывуць добра. У хатах калгаснікаў — электрыка, тэлевізары, радыёпрыёмнікі, пральныя машыны. Працуюць і бачым радасць у сваёй працы.

Як добра сказана! Сапраўды, праца стала радасцю для чалавека, нашага сучасніка.

Радасць працы бачаць у сваёй шматграннай дзейнасці актывісткі жансаветаў. Усе іхнія добрыя задумы падтрымліваюць партыйныя арганізацыі прадпрыемстваў і калгасаў. Ды і як не падтрымаць добрую справу! Жансаветы арганізуюць бібліятэкі і лекцыі на грамадскіх асновах, адкрываюць яслі, дзіцячыя летнія пляцоўкі, правяраюць, ці чыста ў дварах, у кватэрах. Нядбайных гаспадынь «прапясочаць» на сваім пасаджэнні. Жансаветы Лёзненскага раёна правярылі работу магазінаў і выявілі, што ў некаторых няма ў продажы прадметаў першай неабходнасці. Тут жа былі прыняты меры, і работа магазінаў наладзілася. Пры актыўным удзеле жансаветаў пабудавана добрая лазня, не горшая, як у горадзе. Будаўніцтва лазняў у вёсцы — не дробязь, гэта пільная патрэба.

Чыстата і ахайнасць, прыгожы выгляд кожнага дома — вялікі клопат жансаветаў. Актывісткі калгаса «Праўда» Лепельскага раёна вырашылі: няхай ля

кожнага дома цвітуць кветкі! Дружна ўзяліся за справу, пачалі вырошчваць расаду і раздаваць па хатах. У калгасе «Бачэйкава» Бешанковіцкага раёна жанчыны пасадзілі сквер, азелянілі вуліцы.

Жансаветы спаборнічаюць за высокую культуру быту, добраўпарадкаванне гарадоў, раённых цэнтраў, сяліб калгасаў і саўгасаў. На першае месца ў гэтым спаборніцтве летась выйшлі Аршанскі гарадскі жансавет і Удзелаўскі жансавет Глыбоцкага раёна.

Не забываюць жанчыны-актывісткі і пра абаронцаў Радзімы, што склалі свае галовы ў час Вялікай Айчыннай вайны. Чашніцкі жансавет паклапаціўся аб стварэнні парку ў гонар загінуўшых. Ля кожнага дрэўца надпіс: у гонар каго яно пасаджана. Няхай растуць дрэўцы, няхай шумяць іх кроны, расказваючы моладзі пра мужнасць савецкага чалавека!

Моладзь павінна ведаць пра геройскія подзвігі бацькоў і старэйшых братоў. З гэтай мэтай жансавет саўгаса «Межава» (Гарадоцкі раён) арганізаваў экскурсію ў Брэсцкую крэпасць. У цытадэлі славы пабывалі 70 юнакоў і дзяўчат, з захапленнем слухалі аб тым, як бясстрашна змагаліся з лютым ворагам савецкія воіны.

Разам з ростам матэрыяльнага дабрабыту павялічваюцца і культурныя запатрабаванні народа, імкненне да адукацыі, разумнага адпачынку. Жанчыны-актывісткі наладжваюць цікавыя дыспуты, вечары пытанняў і адказаў, праводзяць лекцыі на палітычныя, навукова-атэістычныя, медыцынскія тэмы. Міжнародны дзень абароны дзяцей у Расонскім раёне ператварыўся ў вялікае радаснае свята. Дзецям шылі новае адзен-

не, каталі іх на аўтамашынах, наладжвалі вясёлыя гульні.

Клопаты аб падрастаючым пакаленні, аб яго выхаванні — адна з асноўных задач жансаветаў. Большасць жансаветаў шмат аддае ўвагі выхаванню дзяцей у школе і сям'і.

У Акцябрскім раёне Віцебска добра паказаў сябе створаны на базе сярэдняй школы клуб выхаднога дня для падлеткаў. Тут адбываюцца сустрэчы са славытымі людзьмі горада. Загадвае гэтым клубам Марыя Мікалаева, энергічная і ініцыятыўная жанчына. Падлеткам спадабаліся і радыётэхнічны, і стралковы гурткі і гурток выяўленчага мастацтва. Ансамбль «Чаромушкі» аб'ядноўвае 80 падлеткаў. Усе яны ахвотна наведваюць свой клуб, не было яшчэ выпадку, каб хто з іх не з'явіўся на рэпетыцыю. У калектыве ўзнік няпісаны закон: хочаш спяваць або танцаваць у ансамблі — добра вучыся і прыстойна трымай сябе. Члены савета клуба пільна сочаць за паводзінамі кожнага дзіцяці, кожнага падлетка мікраараёна.

Усебакавая і шматгранная дзейнасць жансаветаў знаходзіць цёплую прыхільнасць сярод працаўнікоў горада і вёскі. Высока цэняць бескарысліваю грамадскую працу жанчын партыйныя арганізацыі. Шмат добрых слоў сказаў сакратар Віцебскага абкома партыі тав. Труноў актывістам з'езда. Ён падзякаваў за дапамогу, якую аказваюць яны партыйнай арганізацыі сваёй плённай працай.

Дваццаць шэсць дэлегатак на з'ездзе ўзнагароджаны ганаровымі граматамі аблвыканкома Савета дэпутатаў працоўных, дваццаці шасці ўручаны каштоўныя падарункі.

Удзельнікі з'езда падвялі вынікі сваёй шматграннай працы, падзяліліся вопытам, абмеркавалі свае далейшыя задачы. А задачы гэтыя вельмі вялікія і важныя. Справа гонару кожнага жансавета — наладзіць сваю работу так, каб яна прыносіла як мага большую карысць у пабудове самага светлага, самага разумнага грамадства — камунізма.

Вялікіх поспехаў вам, жанчыны Віцебшчыны!

Віцебск. Група дэлегатак IV абласнога з'езда жанчын.

Фота Л. Мейнерта.

СТАРЭЙШАЯ СЯСТРА ІЛЫЧА

Людміла ПІНЧУК

Канчаўся 1895 год, і думалася, што ніякіх новых выпрабаванняў ён ужо не прадракаў сям'і Ульянавых. Марыя Аляксандраўна жыла з дзецьмі: Маняшай, Міцем, Аняй і яе мужам Маркам Цімафеевічам Елізаравым у Маскве, а Валодзя—у Піцеры, недалёка ад Сэннага рынку, у Вялікім Казачым завулку. У той час ён лічыўся памочнікам прысяжнага павяранага, некалькі разоў выступаў па назначэнню суда бясплатна па крымінальных справах і, накіроўваючыся ў суд, надзяваў фрак пакойнага бацькі Ільі Мікалаевіча...

І раптам зноў бяда... У сярэдзіне снежня Анна Ільінічна атрымала паведамленне: Валодзя арыштаваны... У пачатку новага, 1896 года яна была ўжо ў Пецярбургу.

...Вось і Шпалерная вуліца, змрочны будынак «Дома папярэдняга зняволення», дзе знаходзіўся Уладзімір Ільіч.

...Сёння чацвер, і на спатканне ідзе Анна Ільінічна. Прабіраючыся скрозь натоўп, міма доўгага раду клетак, яна вачыма шукае брата...

— Валодзя!

— Я тут, Анюта, я цябе бачу...

Прабраўшыся бліжэй да крата, Анна Ільінічна ўсміхаецца.

— Як ты сябе адчуваеш, Валодзя?..

— Дзякуй, Анечка, усё добра... Раскажы, што на волі...

Збоку магло здацца, што брат і сястра вядуць мілую абыхавую размову, але думка Анны Ільінічнай вельмі напружаная. Ёй трэба шмат раскажаць Валодзю, а яшчэ больш запомніць, запомніць усё, што ён ёй перадае.

Сапраўды неацэнная была дапамога Анны Ільінічнай Ульянавай-Елізаравай, ста-

рэйшай сястры Уладзіміра Ільіча Леніна, калі ён знаходзіўся ў турме. Яна з'яўлялася жывым звязом, якое звязвала яго, пасаджанага ў камеру, з рабочым рухам. Яна перадавала Уладзіміру Ільічу ўсе весткі з волі, атрымлівала ад яго матэрыялы і ўказанні таварышам па пецярбургскаму «Саюзу барацьбы за вызваленне рабочага класа», ажыццяўляла сувязь з воляй і пры дапамозе канспіратыўнай перапіскі. Анна Ільінічна здымала копіі для «Саюза барацьбы» з лістовак і пракламацый, напісаных Уладзімірам Ільічам малаком паміж кніжных радкоў. Так яна перапісала брашуру Леніна «Аб стачках» і Праграму РСДРП з тлумачальнай запіскай.

Анна Ільінічна перадавала Уладзіміру Ільічу велізарную колькасць кніг, часопісаў, статыстычных зборнікаў для работы над кнігай «Развіццё капіталізму ў Расіі», якія яна даставала ў бібліятэцы Вольна-эканамічнага таварыства.

«Я вельмі баюся, што прыношу табе вельмі шмат клопатаў»,—пісаў Уладзімір Ільіч сястры 16 студзеня 1896 года.—Калі ласка, не клапаціся вельмі—асабліва адносна дастаўкі кніг па спісу: усё гэта паспеецца, а зараз у мяне кніг дастаткова...»^{*)}

...Анна Ільінічна павольна ішла дадому, здаволеная, што змагла выканаць даручэнні Уладзіміра Ільіча. Яна прыходзіла да яго кожны чацвер: спатканні праз крата былі больш працяглыя, і пры

адным назіральніку на некалькі радоў клетак, прышуме і штурханіне, можна было пра многае пагаварыць з Валодзем... Маці і Маняша хадзілі па панядзелках, на асабістыя спатканні, калі ў прысутнасці стражніка яны паўгадзіны маглі пабыць побач з ім.

...Непрыкметна Анна Ільінічна выйшла на набярэжную Нявы і скрозь няяркае пецярбургскае сонца ўбачыла знаёмы шпіль Петрапаўлаўскай крэпасці. Востры боль пранізаў яе сэрца. Саша!.. Тут ён правёў свае апошнія дні... І ў яе памяці ярка ўспыхнуў жудасны 1887 год...

Першае сакавіка была нядзеля. Гэты дзень Саша звычайна праводзіў з сястрой. Яны разам хадзілі ў Эрмітаж або на ранішні спектакль у Марыінскі тэатр, а то проста блукалі па Пецярбургу, любуючыся яго строгімі вуліцамі, ансамблямі дамоў, паркамі, садамі...

Старэйшы брат займаў асобае месца ў яе жыцці. Сіла яго характару, высокія маральныя перакананні, воля, асабістая абаяльнасць—уплывалі на ўсіх членаў сям'і Ульянавых, і асабліва на Анну Ільінічную, якая па гадах была блізкая да Сашы. З ранняга дзяцінства яны былі неразлучныя, чыталі адны і тыя ж кнігі, абмяркоўвалі іх, спрачаліся, разам прыехалі ў Пецярбург вучыцца: Саша—ва ўніверсітэт на прыродазнаўчы факультэт, Аня—на гісторыка-літаратурнае аддзяленне Вышэйшых Вястужайскіх жаночых курсаў... Разам яны былі і на студэнцкай дэманстрацыі 17 лістапада 1886 года, у дзень 25-годдзя

з дня смерці Дабралюбава, калі казакі нагайкамі гналі студэнтаў ад варот могілак...

Ніхто не ведаў, што Аляксандр Ульянаў, таленавіты студэнт, які атрымаў за курсавую работу залаты медаль з надпісам: «Дастойнейшаму», быў адным з ваякоў тэарэтычнай арганізацыі «Народная воля», якая падрыхтоўвала замах на імператара Аляксандра III. Анна Ільінічна нічога не ведала пра гэты замах, брат аберагаў яе, не хацеў хваляваць ды і не меў права раскрываць таямніцу...

Анна Ільінічна прадчуvala бяду. Саша часам быў задумлены, сумны, але калі яна пыталася аб прычыне, ён або маўчаў, або пераводзіў размову на іншую тэму...

...Тады, першага сакавіка, увесь дзень працавала Анна Ільінічна брата. Увечары, занепакоеная яго адсутнасцю, пайшла да яго на кватэру—і была арыштавана.

Больш яна не ўбачыла Сашу, яго пакаралі смерцю на світанні 8 мая 1887 года...

Сама Анна Ільінічна была прыгаворана да ссылкі на пяць гадоў ва Усходнюю Сібір, і толькі дзякуючы клопатам маці прыговор быў зменены. Яе выслалі ў вёску Кокушкіна Казанскай губерні, куды быў сасланы і семнаццацігадовы Уладзімір Ільіч, выключаны з Казанскага ўніверсітэта за ўдзел у студэнцкіх сходках.

Гады ссылкі не прайшлі дарэмна для маладой дзяўчыны. Доўгія гутаркі з Уладзімірам Ільічам, чытанне філасофскіх, гістарычных і эканамічных кніг садзейнічалі фарміраванню ў Анны Ільінічнай рэвалюцыйнага марксісцкага светапогляду...

Наша завочная экскурсія

ПРА ШТО ГАВОРАЦЬ МЕМАРЫЯЛЬНЫЯ ДОШКІ

З самых першых гадоў Савецкай улады дарагім і жаданым гасцем працоўных Мінска, Гомеля, Віцебска, Бабруйска, Магілёва быў бліжэйшы саратнік Ул. І. Леніна Міхаіл Іванавіч Калінін. Яго прыезды і выступленні адзначаны памятнымі мемарыяльнымі дошкамі.

У Мінску такія дошкі ўстаноўлены на ўваходных варотах дравапрацоўчага завода і на будынку

Тут у 1924 годзе
адбыўся VI Усебеларускі
з'езд Саветаў
на якім 14 сакавіка
з дакладам выступаў
М.І.КАЛІНІН

Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага, дзе 14 сакавіка 1924 года М. І. Калінін выступаў з дакладам на VI Усебеларускім з'ездзе Саветаў. Завод усесаюзнай стараста наведваў 7-га верасня 1933 года. У той жа вераснёўскі дзень Міхаіл Іванавіч Калінін пабываў на станкабудаўнічым заводзе імя Кастрычніцкай рэвалюцыі і на гарбарным заводзе «Бальшавік», старэйшых прадпрыемствах сталіцы Беларусі.

Вядучую ролю ў перамозе Кастрычніка на беларускай зямлі адыгралі мужныя франтавікі. Першага лістапада 1917 года бальшавікі 2-й арміі Заходняга фронту сабраліся на свой з'езд у палацы князя Радзівіла ў старажытным беларускім горадзе Нясвіжы. Яны выказалі непакісную волю рашуча змагацца за поўную перамогу маладой рабоча-сялянскай улады. Цяпер у палацы буйнейшага магната размяшчаецца санаторый. А на старадаўніх беланаменных варотах вісіць мемарыяльная дошка, якая расказвае аб памятным з'ездзе франтавікоў, што адбыўся амаль 50 гадоў назад у баявы, рэвалюцыйны 1917 год.

Гомель таксама багаты на гісторыка-рэвалюцыйныя месцы. У гомельскім парку культуры і адпачынку імя А. В. Луначарскага, адным з лепшых паркаў рэспублікі, красуецца цудоўны беланаменны палац. Пабудаваны ў канцы XVIII стагоддзя, ён спачатку належаў графу Румянцаву, а потым фельдмаршалу

І калі ў 1893 годзе скончыўся тэрмін яе ссылак і ёй дазволілі выехаць у Маскву са сваім мужам рэвалюцыянерам М. Ц. Елізаравым, яна была перакананай марксісткай. З таго часу і пачынаецца слаўны рэвалюцыйны шлях Анны Ільінічы Ульянавай-Елізаравай. Усе жыццё і дзейнасць яе да Кастрычніцкай рэвалюцыі аддадзены небяспечнай, поўнай рызык і рабаче-бальшавіка-падпольшчыка.

Шырока адукаваная, на-дзеленая вострым крытычным розумам, воляй і мужнасцю, Анна Ільінічна становіцца выдатным канспіратарам. У Маскве яна адразу звязалася з рабочымі гурткамі Міцкевіча, а пасля яго арышту — з гуртком Чорбы. У гэты ж час Анна Ільінічна перакладае сацыяльную драму вядомага нямецкага пісьменніка Г. Гаўтмана «Ткачы». Надрукаваную на гектографе, яе прачыталі многія рабочыя маскоўскіх фабрык і заводаў.

Пасля ад'езду Уладзіміра Ільіча ў сібірскую ссылку Анна Ільінічна зноў становіцца яго верным памочнікам. У сваіх пісьмах яна расказвае брату пра становішча ў рабочых гуртках, памагае падтрымліваць сувязь з «Групаў вышвалення працы», едзе за граніцу да Пляханова, каб там выдаць творы Уладзіміра Ільіча.

Вярнуўшыся ўвосень 1898 года ў Расію, Анна Ільінічна становіцца членам Маскоўскага камітэта партыі.

...Пышна і урачыста, з упрыгожанымі ёлкамі і дарагімі падарункамі адсвяткавала маскоўская значна-дыход новага, дваццатага стагоддзя. Паднёс свой падарунак цару і начальнік маскоўскай ахранкі Зубатаў. У першыя дні студзеня быў разгромлены Маскоўскі камітэт партыі, а ўсе яго члены арыштаваны. Але 1900 год быў не толькі годам паражэнняў. Пашыраўся, развіваўся, мацнеў рабочы рух Расіі. Два гады назад у маленькім драўляным доміку ў Мінску на І з'ездзе была створана Расійская Сацыял-Дэмакратычная Рабочая Партыя, а ў канцы снежня 1900 года ў вёсцы Простхаід недалёка ад германскага горада Лейпцыга нарадзілася ленинская «Искра», у выданні якой Анна Ільінічна прымала актыўны ўдзел.

Скрываючыся ад праследванняў ахранкі, Анна Ільінічна часта мяняе месца жыхарства: Томск, Самара, Кіеў, Пецярбург, Саратаў... Але ўсюды яна, нягледзячы на рызыку і небяспеку, служыла звязваючым звяном паміж цэнтрам і партыйнымі камітэтамі на месцах.

У 1908—1909 гадах яна зноў аказвае Уладзіміру Ільічу вялікую дапамогу ў выданні яго кнігі «Матэрыялізм і эмпірыкрытыцызм».

«Важна, каб кніга выйшла хутчэй, — пісаў Уладзімір Ільіч, — у мяне звязаны з яе выхадам не толькі літаратурныя, але і сур'ёзныя палітычныя абавязацельствы» *) І сястра дагаварваецца з выдавецтвам аб фармаце кнігі і яе шрыфце, вядзе цяжкую рэдакцыйную карэктру.

Анна Ільінічна была на-дзелена вялікім літаратурным талентам, які ацанілі яшчэ бацька Ілья Мікалаевіч

*) Ул. І. Ленін. Творы, выд. 4, т. 37, стар. 352.

і брат Саша. У дзяцінстве і юнацтве Анна Ільінічна пісала вершы і аповяданні, дзіцячыя аповесці; добра ведаючы мовы, яна перакладала з французскай, англійскай, нямецкай, італьянскай; ёю былі перакладзены вершы Гейне, п'еса Гаўтмана, кніга К. Лібкнехта «Рэвалюцыя 1848 года ў Германіі».

Многія гады свайго жыцця Анна Ільінічна аддала рабоце ў бальшавіцкім друку. Калі ў 1912 годзе пачала выходзіць «Правда», яна супрацоўнічае ў ёй і адначасова з'яўляецца сакратаром часопіса «Просвещение», у якім ёй удавалася праводзіць ленинскую лінію. Савецкія жанчыны, чытаючы свой любімы часопіс «Работница», заўсёды будуць удзячны Анне Ільінічна: яна стаяла ля яго калыскі. У 1914 годзе, па парадзе Ул. І. Леніна, Анна Ільінічна разам з Канкордыяй Самойлавай, Праскоўяй Кудзелі, Людмілай Мянжынскай сталі выдаваць у Пецярбургу легальны жаночы часопіс «Работница». Рэдакцыя рашыла выпусціць першы нумар восьмага сакавіка 1914 года, да Міжнароднага жаночага дня. Але ў час аднаго з пасяджэнняў уся рэдакцыя была арыштавана. Анна Ільінічна, якая выпадкова спазнілася на пасяджэнне, засталася на свабодзе, і на яе плечы лёг увесь цяжар выпуску часопіса. Дзякуючы яе напорыстасці і энергіі першы нумар «Работницы» выйшаў своєчасова, 8 сакавіка. Пасля першага нумара выйшла яшчэ шэсць...

Сваю літаратурную работу Анна Ільінічна працягвала і пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі. У кастрычніцкія дні яна рэдагавала часопіс «Ткач», орган прафсаюза тэкстыльшчыкаў, а з 1921 года была членам рэдакцыі часопіса «Пролетарская революция», пра які яна пісала, што «без яго не абходзіцца ніводнае гістарычнае даследаванне аб пралетарскім руху». І ўжо зусім хвора, лежачы ў сябе на кватэры на Манежнай вуліцы ў Маскве або ў крэсла каля акна ў Горках, яна рэдагавала кнігі, якія выходзілі ў серыі «Успаміны старога бальшавіка».

Але ўсё гэта было пазней. А пакуль у Расіі ішоў люты 1917 года і паўстаўшы народ вызваў Анну Ільінічную з яе шостага, апошняга зняволення. У красавіку, пасля працяглай эміграцыі, у Петраград вярнуўся Уладзімір Ільіч Ленін і спыніўся з Надзеяй Канстанцінаўнай Крупскай на кватэры Анны Ільінічы на Шырокай вуліцы,

дзе яна жыла з мужам і сястрой Марыяй Ільінічнай.

Нарэшце, пасля доўгіх гадоў разлукі, сям'я Ульянавых была ў зборы. Не было толькі маці, якую так гораха любілі ўсе дзеці. Марыя Аляксандраўна памёрла летам 1916 года, не дачакаўшыся прыезду Уладзіміра Ільіча.

Анна Ільінічна акружыла Уладзіміра Ільіча мацярынскімі клопатамі і ўвагай. Трэба было яму паліто — яна купляла новае, а старое, парывалае хавала далей, каб ён не апрануў яго зноў. У першыя дні рэвалюцыі, калі Уладзімір Ільіч літаральна не выходзіў са Смольнага, яна прыносіла яму туды абед, ведаючы, што ён не ўспомніць пра яду і астанецца галодны...

Пасля пераезду Савецкага ўрада ў Маскву Анне Ільінічна даручылі важную справу.

Ішоў 1919 год. Краіна была ахоплена агнём грамадзянскай вайны. Голад і хваробы касілі людзей, тысячы дзяцей асталіся без жылля, сям'і, бацькоў і блукалі па краіне. Іх трэба было выратаваць. Партыя ўсклала гэту работу на аддзел аховы дзяцінства Наркамсветы, на чале якога стаяла Анна Ільінічна. Яна арганізоўвала дзіцячыя дамы, сачыла за іх работай, выхаваннем і бытам дзяцей, часта раз'язджала па краіне, асабіста правяраючы стан дзіцячых дамоў.

Апошнія гады свайго жыцця Анна Ільінічна працавала ў Гістпарце, ва ўстанове, якая пачала збіраць і вывучаць дакументы па гісторыі нашай партыі; на яго базе быў створан Інстытут Маркса, Энгельса, Леніна.

...У Горках пад Масквой, дзе памёр Уладзімір Ільіч Ленін, 19 кастрычніка 1935 года памёрла Анна Ільінічна. Яна прасіла пахаваць яе ў Ленінградзе, на Волкавых могілках, побач з магіламі маці, сястры Ольгі і мужа М. Ц. Елізарова.

Старэйшая сястра, верны друг і памочнік вялікага Леніна, Анна Ільінічна Ульянава-Елізарова ўсё сваё жыццё аддала справе рэвалюцыі. Сведка першых дзён зараджэння нашай ленинскай партыі, яна прайшла з ёю доўгі шлях барацьбы і перамог і да канца сваіх дзён захавала непакінутую веру і адданасць вялікай ідэі камунізму. У ёй, як і ва ўсіх Ульянавых, гарэў упарты дух і нястрымная воля цудоўнага і магутнага ільічоўскага агню.

Пасневічу. У 1917 годзе гаспадаром палаца стаў працоўны народ. А ў лістападзе 1917 года, у незабыўныя дні Кастрычніцкай рэвалюцыі, у гэтым будынку адбывалася гістарычнае пасяджэнне гарадскога Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў, на якім было аднадушна вырашана: па прыкладу Петраграда ўзяць уладу ў рукі працоўных. Гэта незабыўная падзея ўвечана мемарыяльнай дошкай.

У сакавіку 1919 года ў Гомелі ўспыхнуў белавардзёйскі мяцеж, справакаваны замежнай буржуазіяй. Яго ўзначальваў люты вораг Савецкай улады Стракапытаў. Стойка абаранялі гомельскія камуністы будынак атэля «Савой», дзе знаходзіліся партыйныя і савецкія арганізацыі горада. Амаль тры дні маленькая жменька герояў стрымлівала націск мяцежнікаў. Неўзабаве мяцеж быў падаўлены падспеўшымі часцямі Чырвонай Арміі. Але жыццё адважных патрыётаў выратаваць не ўдалося. Тады, у сакавіку 1919 года, былі па-варварску расстраляны камуністы тт. Лонге, Камісараў, Білецкі, Каганская і іншыя. Гамільчана святла шануюць памяць адданых барацьбітоў за Кастрычнік. На брацкай магіле камунараў, якая знаходзіцца ў цэнтры Гомеля, устаноўлена мемарыяльная дошка.

Я. САДОУСКІ

Майстар Зінаіда Дзмітраўна Гарачка
Фота Ул. Вяхоткі.

У ЦЭХУ душна. Не памагаюць ні вентылятары, ні расчыненыя вокны. Бо за вокнамі пячэ сонца. На чыстым небе ні хмарынкi, ні воблачка, і стаіць такая спякота, якой ужо многія гады не адчувалі летам мінчане.

Аляўціна Стралкова бярэ бутэльку з-пад малака з шырокім горлачком, робіць некалькі глытоў халоднай вады і зноў схіляецца над сталом: клеіць падкладку да верха будучага туфля, мадэльнага.

Здаецца, усё проста. Мазні клеём, падсушы ў выцяжнай шафцы, прыкладзі роўна і пастукай стальным малаточкам, каб узлялося. Але як глянеш на канвеер, што ўвесь час рухаецца, як падумаеш, з якой хуткасцю і дакладнасцю павінна быць усё зроблена, бо потым ужо другая работніца пройдзеца па самым-самым беражку гэтай загатоўкі швейнай машынай, зробіць строчку — а строчка павінна захапіць аднолькава і верх і падкладку, інакш або непрыгожа, або нямоцна — і вось толькі тады пачынаеш разумець, чаму гэта аперацыя лічыцца складанай і чаму на ёй працуюць самыя вопытныя работніцы.

— Добры дзень, Аляўціна!

Да століка падыходзіць поўная жанчына ў блакітнай хусцінцы на пасівелых валасах.

Аляўціна Сцяпанавна на момант адрывае вочы ад работы, і яе смуглявы твар асвятляе ўсмішка.

— А, Таццяна Рыгораўна! Рада вас бачыць.

— І я засумавала без вас. Ды Зіначку нашу прыйшла павіншаваць. Так рада за яе, што і сказаць не магу.

— Усе мы рады. Такое не кожны дзень здараецца.

— Што вы! За трыццаць гадоў, што я працавала на фабрыцы, — першы Герой Працы. Ды яшчэ наша Зіначка, ды яшчэ такая маладая.

— І Героі Працы ў нас маладыя, і пенсіянеры. Ну хто скажа, што вы пенсіянерка? Ніхто!

Таццяна Рыгораўна Верабейчык прыемна слухаць гэтыя словы. Яна ўспыхвае і як быццам маладзее.

— Вы ўжо скажаце! Я была маладая тады, калі гэта штука, — яна паказвае на канвеер, — і не такую, а звычайную скрыню мы перасоўвалі рукамі, сядзелі ў брудзе, абрэзкі скуры кругом валяліся, слухалі лаянку майстра і думалі, што так і

трэба. А цяпер — у цэху чыста, майстар, наша Зіначка, — культурная, пісьменная, харошая. Залатое сэрца.

— Ці толькі сэрца?

— Пра рукі ніхто і не гаворыць. Ведаеце, яна мяне сустракае, як дачка, — расчулена гаворыць Таццяна Рыгораўна, — а гэта так важна для адзінокага чалавека.

Хочацца Таццяне Рыгораўне пагаварыць яшчэ, але яна ведае, што такое канвеер, не хоча перашкаджаць і, развітаўшыся, адыходзіць. Вось хутка будзе маленькі перапынак, не абедзенны — абедзенны ўжо быў, — а так проста, для размінкі, вось тады яна пагаворыць удосталь. Усё раскажа: і як сумуе без іх, без сяброў, і як заўважае ў родным цэху кожную змену, кожную новую машыну, і як радуецца ёй.

Трыццаць гадоў на фабрыцы, два гады на пенсіі. Адна. Віхура вайны адабрала мужа, дзяцей. Фабрыка запоўніла ўсё жыццё, стала жыццём. Без яе яна не можа. Каб ногі не балелі, каб здароўе, — вярнулася б на работу. А так толькі прыходзіць, глядзіць, як працуюць іншыя, яе сябры, яе таварышы. І яны не забываюць яе. Наведваюць, пытаюцца: можа што трэба? А нядаўна прыходзілі на дзень нараджэння, прынеслі падарункі і цэлы вечар прасядзелі ў яе. Так было хораша!

І Зіначка прыходзіла.

Таццяна Рыгораўна шукае яе вачыма.

А майстар усю змену не адыходзіць ад другога канвеера. Там таксама працуюць сорак чалавек. Сёння перайшлі на новую мадэль — зімовыя боцікі на футры.

Спякота — і цёплыя боцікі! Але ўжо час думаць і пра маразы. Так добрыя гаспадары робяць...

Дабавілася аперацыя. Трэба было пераставіць машыны, расставіць людзей. Аляксандру Важніку Зінаіда Дзмітраўна забрала з канвеера, які яшчэ робіць туфлі, пасадзіла за швейную машыну. Аляксандра раней не працавала за машынай, але нічога, пасядзіць нейкі час побач з вопытнай работніцай — навучыцца. Ужо кожная работніца на канвееры ведае па пяць-шэсць аперацый. І калі хто захварэе, не выйдзе на работу — замяніць ёсць кім.

— Майстар, падыдзі да мяне, — раздаецца ў цэху голас Любы Сцебікавай.

ІДЗЕ МАЙСТАР

Зіна падыходзіць.

— Нешта мая машына не хоча працаваць, — Люба націскае нагой на педаль раз, другі, машына не ўключаецца.

Люба — вопытная работніца. Сёлета ў дзень восьмага сакавіка яе і яшчэ пяць жанчын цэха ўрачыста віншавалі з юбілеем — дваццаць гадоў на фабрыцы. Яна ведае сваю справу. І каб якая дробязь з машынай — разабралася б сама, не клікала майстра. Так думае Зіна і хуценька, ледзь не бягом ідзе па электрыка.

Той падкруціў нешта ў маторы, прыладзіў, прымацаваў, і за-
ракатала машына, заспявала сваю песню.

І здаецца Таццяне Рыгораўне, што зусім, зусім нядаўна выпускніца рамеснага вучылішча Зіна Шаўрова прыйшла на фабрыку. Маленькая, чарнавокая, вельмі падобная на цыганчку, яна нясмела села за машыну і зрабіла першую самастойную строчку. Колькі іх было потым, тых строчак... Каб скласці іх у адну — напэўна ўтварылася б дарожка даўжынёю ў дзесяткі, а мо і сотні кіламетраў. Потым курсы майстроў, потым вучыла будучых работніц, потым стала майстрам у цэху.

Майстар... Толькі той, хто добра ведае вытворчасць, можа па-сапраўднаму ацаніць яго ролю ў цэху і зразумець, чаму менавіта майстар Зінаіда Гарачка ўдасцелена на фабрыцы такой высокай ўзнагароды.

Яшчэ нядаўна, гадоў якіх пяць назад, цэх мадэльнага жаночага абутку асвойваў за год... 2—3 новыя мадэлі. Сёлета — 25.

Яшчэ нядаўна пры запуску новай мадэлі ў цэху ляцеў план. Цяпер новае ўводзіцца паступова, і цэх працуе рытмічна.

Ужо два гады цэх працуе без браку.

Без браку...

Плывуць дзве канвеерныя стужкі. Па абодва бакі іх сядзяць людзі, працуюць.

Тома Лапанькова — запускаршчыца.

— Запускаем дэталі, атрымліваем боцікі, — кажа яна.

Адзін абарот канвеера, і вось ужо ля Тамары на століку — гара амаль готовых боцікаў. 700 пар за змену. Іх застаецца толькі нацягнуць на капылы, прымацаваць падэшвы і абцасы. Гэта ўжо робяць іншыя ўчасткі.

Плывуць дэталі. Працуюць людзі. Адзін памыліўся — работа астатніх таксама ідзе ў брак. Як дакладна, як добра трэба ўсё рабіць, каб цэх працаваў без браку!

Дабіцца гэтага было не так проста, пакуль не ўвялі самакантроль. Бывае, заспяшаецца работніца і не заўважыць, што клею недамазала або строчку не ў той бок павяла. Пакладзе бракаваную дэталю на канвеер, трапіць яна ў рукі наступнай работніцы — тая не стане працаваць над ёй. Не палянуецца, прыйдзе, пакажа. Нікому ж не хочацца, каб яму вярталі яго работу. Вось і стараюцца. А хто памыліўся — знайсці не цяжка. Люлькі ў канвееры нумараваныя.

...Звініць званок. Перапынак. Спыняецца канвеер, і адразу ў цэху становіцца непрывычна ціха. Работніцы паддымаюцца са сваіх месц прайсціся, размяцца, падставіць рукі пад халодны, ледзяны кран. Зінаіда Дзмітраўна здалёк убачыла Таццяну Рыгораўну і пайшла да яе праз увесь цэх.

— Прабачце, Таццяна Рыгораўна, што не падышла да вас раней.

— Што вы, Зіначка, я ж разумею, новая мадэль. Прыйшла павіншаваць вас. Так высока ацанілі вашу працу!

— Не маю, працу ўсяго цэха. Не ведаю, як і апраўдаць такую ўзнагароду...

Зусім нядаўна Зінаіда Дзмітраўна ездзіла ў Маскву на нараду перадавікоў лёгкай прамысловасці. Не пра поспехі яна думала, калі ехала туды, — пра недахопы. Такі яна чалавек. Хочацца ёй, каб туфлі аб'яднання «Прамень» былі самымі лепшымі ў свеце, каб жанчыны пыталіся іх у магазінах і з вялікім задавальненнем насілі.

Усё, што можа Зінаіда Дзмітраўна рабіць для гэтага, яна робіць, але не ўсё залежыць ад цэха, нават ад фабрыкі.

Капылы прысылае Армавір, абцасы таксама. Зіне яны не падабаюцца. А галоўны інжынер фабрыкі Уладзімір Данілавіч Кур'ян лічыць, што з задачай, пастаўленай перад ім, цэх спраўляецца выдатна: выпускае танныя мадэльныя туфлі для носкі на кожны дзень. Чаго яшчэ?

Але гэта тэма для асобнай размовы...

Работніцы ўжо садзіліся на свае месцы, ужо ўключылі канвееры, і люлькі зноў адправіліся ў сваю доўгую-доўгую, бясконцую дарогу.

А Зіна зноў ідзе па цэху. Прыпыняецца то ля адной работніцы, то ля другой. Падкажа, пакажа, каго падхваліць, каму зробіць заўвагу. А Таццяна Рыгораўна глядзіць на яе і любіцца.

Ідзе майстар...

Г. ПЯТРОВА

Яна прымае змену, уважліва ўзіраецца ў прыборы і астаецца адна з апаратамі-гуліверамі. Іх нутро запоўнена цягучай шакаладнага колеру масай, у якой нараджаюцца крышталікі белага цукру. «Гуліверы» размаўляюць з Верай толькі мовай прыбораў ды праз невялікія акенцы дазваляюць загля-

трымаць Вера галоўны інжынер Мікалай Канстанцінавіч Сакаленка. Падтрымаў і, як бачым, не памыліўся.

...Вера спрытна крутнула адзін вентыль, другі. Махнула рукой брыгадзіру Барысу Скачко, дала ўказанні свайму памочніку Лідзе Гунько і ўзялася за вялікі махавік. Самая ўрачыстая хвіліна —

«ЖЫВІ І ПРАЦУЙ СУМЛЕННА»

нуць усярэдзіну. Глядзіць дзяўчына то на прыбор, то ў акенца, пакручвае вентылі. Апараты стогнуць пад кіпеннем утфеля. Вось ужо ў яго ліпкай масе паявіліся мільярды зорчак-цукрынак. Бы ў мяцеліцу, мітусяцца яны і растуць, растуць... А Вера ўсё пакручвае вентылі, усё заглядае ў акенца...

— ...Працоўную біяграфію пачынала сямікласніцай-выпускніцай. Прыйшла ў аддзел кадраў Складальскага цукровага завода. З-за бар'ера ледзьве бачна бялявая галоўка.

— У грузчыкі пойдзеш? — пытаюцца жартам.

— Згодна.

Начальнік аж акульры здзеў, не чакаў такога спрыту ад дзеўчаныці. Паставілі Вера на вадакачку. І закруцілася кола самастойнага жыцця. Працавала і на заводзе, спрабавала паступаць вучыцца ў медтэхнікум, зноў працавала. Але дзе б ні была, заўсёды памятала словы бацькі: «Працуй і жыві, дачушка, сумленна».

На Гарадзейскі цукровы завод прыехала будаўніком, адразу з вучылішча. Але і тут шлях да апаратчыцы быў камяністы. Ён пралёг праз рабочыя месцы ўпакоўшчыцы, зашывальшчыцы, праз вучобу ў вячэрняй школе.

Доўгі час працавала памочнікам апаратчыка ў Пятра Грыдунова. Той усе сакрэты выдаў дзяўчыне. Самастойна ўжо варыла цукар, а начальства ніяк не згаджалася паставіць афіцыйна апаратчыкам. Крыўдна было слухаць: «Дзяўчына, што з яе ўзяць?» Пад-

цяпер правяраць якасць рабочай «кухні» Веры Дзмігалевіч.

— Паехалі! — дае каманду свайму брыгадзе Барыс.

Пад цяжарам утфеля завывлі цэнтрыфугі, белая пасма цукру паплыла па транспарцёры. Вера набірае прыгаршчы цёплага «пяску», падносіць да губ.

Няспынным патокам ідзе па транспарцёрнай ленте цукар. Гэтая беласнежная лавіна і прынесла дзяўчыне славу ардэнаносца.

Закончана працоўная змена. Хутка прыйдзе Вера ў інтэрнат. Па яе ўсмішцы сяброўкі даведаюцца аб удачай змене апаратчыцы. Поўны клопату і астатні час: Вера Дзмігалевіч — дэпутат Мінскага абласнога Савета, студэнтка-завочніца Маладзечанскага політэхнічнага тэхнікума.

— Ой, дзяўчаткі, я ж сёння абяцала да Марыі Бука зайсці. Сына яе ў школу-інтэрнат трэба... — пачне Вера, а дзяўчаты ёй у такт:

— А потым кантрольную зрабіць, а потым... А на танцы калі?

— Паспею і на танцы, — усміхаецца Вера.

«Шчаслівая!» — кажуць пра яе. І пачынаюць пералічваць: студэнтка, дэпутат, ардэнаносец. Так-то яно так, але ў чым сакрэт творчай узнёсласці дзяўчыны? Сакрэт просты. У працу Вера ўкладвае ўсю сваю душу. А эпіграфам да свайго біяграфіі ўзяла словы бацькі: «Працуй і жыві сумленна!»

Ул. ЛІПСКІ

Гарадзейскі цукровы завод. Нясвіжскі раён.

САМЫ МАЛАДЫ СТАРШЫНІЯ

Доўгія гады адставаў ад суседзяў калгас імя Чапаева Аршанскага раёна. Кепска радзіла спустошаная зямля — і не хапала кармоў для грамадскіх ферм. Мала жывёлы — мала арганічных угнаенняў атрымлівалі калгасныя палеткі. І так год за годам.

Змянілі кіраўніцтва калгаса: старшыню праўлення, галоўнага агранома, галоўнага бухгалтара. На пасаду галоўнага агранома была накіравана камсамолка Аня Гарнач. Дагэтуль яна чатыры гады кіравала аддзяленнем у саўгасе.

— Не пад сілу ёй пасада галоўнага агранома, — сумняваліся людзі.

Што і казаць, ноша цяжкая. Ні адна з сямі брыгад не магла пахваліцца добрымі ўраджаямі.

І вось новы аграном пачаў уважна аглядаць палі, збожжавыя склады, тэхніку, месцы захоўвання арганічных і мінеральных угнаенняў, гутарыць з паляводамі, механізатарамі, звеннявымі, брыгадзірамі.

— Кепска запраўляем зямлю — таму і дае яна мала, — дружна паўтаралі брыгадзіры комплексных брыгад Парфір Ключеў, Павел Болцікаў і Парфір Ігнаценка.

— Згодна з вамі, але нават пры нашых запасах угнаення ўраджаі павінны быць значна

вышэйшыя, — даводзіла Аня.

І сапраўды, адкуль маглі быць высокія ўраджаі, калі гной захоўвалі дрэнна, палі апрацоўвалі абы-як, насенне не пратручвалі, сеялі некандыцыйным па ўсходжасці і чыстаце насеннем, прапашныя культуры не даглядалі, і яны зарасталі пустазеллем! Пра хімічную праполку льну і збожжа нават гаворкі не было.

Пачалася сяўба 1965 года. Напаўняючы гулам прыдняпроўскія ваколіцы, дружна кінуліся на падсохлыя палі сем гусенічных і дзевяць калёсных трактараў. Аня была на полі ад рання і да ночы. Яна сачыла за якасцю работы кожнага трактарыста, сеяльшчыка, прычэпшчыка: былі яшчэ сярод іх бракаробы, нядбаліцы.

Аня разумела: рэзка і хутка павысіць грашовыя прыбыткі калгаса можна толькі за кошт ільнаводства. Паўставала складаная задача: не пашыраючы пасяўных плошчаў, значна павялічыць вытворчасць валакна і сямю, палепшыць якасць.

— Мы можам ужо сёлета дагнаць па льнаводству перадавыя льнаводчыя калгасы вобласці «Камінтэрн» і «Большавік», атрымаць з кожнага гектара не па 3,5 цэнтнера валакна і сямю, а па 7 цэнтнераў, — пераконвала Аня звеннявых і брыгадзіраў.

— Праз пяць гадоў можа і дагонім, — сумняваўся Парфір Ігнаценка.

Але пераважная большасць брыгадзіраў, звеннявых, паляводаў, бачачы дзелавітасць, упэўненасць маладой дзяўчыны-агранома, пайшла за ёй у рашучае наступленне.

Лён не баіцца веснавых замаразкаў, таму пасеялі яго рана. Насенне старанна ачысцілі ад пустазелля, пратруцілі граназанам, норму высева павялічылі са 130 да 150 кілаграмаў на гектар, перад пасевам глебу прыкачалі воданаліўнымі каткамі. Адным словам, трымаліся аграцэхнікі.

І сінявокі лянок вырас на славу: высокі, тонкасцябловы, густы, чысты.

— Такого лёну ў нас яшчэ ніколі не было, проста вока радуе! — захапляліся сваёй працай ільнаводы.

А неўзабаве восень падвяла вынікі работы звеннявых, агранома і льнаводаў. З кожнага гектара калгас на ўсёй 160-гектарнай плошчы атрымаў 6 цэнтнераў сямю і 7 цэнтнераў валакна. Абагнаў калгасы «Камінтэрн» і «Большавік»!

Калі раней усе грашовыя прыбыткі калгаса не перавышалі 250 тысяч рублёў, то летась яны склалі 430 тысяч рублёў. Адзін толькі лён даў 215 тысяч.

У гэтым немалая заслуга Ані Гарнач. Але не толькі льну аддавала яна сваю ўвагу. Ураджай збожжа павялічыўся да 10,5 цэнтнера, бульбы — да 100 цэнтнераў з гектара.

Маладзь калгаса выбрала свайго агранома камсамольскім важаком, прыслухоўвалася да кожнага яе слова, стараючыся браць з яе прыклад у рабоце, вучобе. Калгаснікі паслалі яе дэпутатам у раённы Савет. На раённай камсамольскай канферэнцыі дэлегаты ўвялі яе ў склад бюро райкома камсамола.

У сакавіку сёлета года Аня здала экзамены за шосты курс агранамічнага факультэта Горацкай сельскагаспадарчай акадэміі. Кіраўніцтва раёна, улічваючы энергічнасць, непрымірымасць да недахопаў, арганізатарскія здольнасці маладога агранома, прапанавала ёй узначаліць калгас імя Калініна і навесці там парадак.

Аня — самы малады старшыня калгаса ў вобласці. Ёсць, вядома, у калгасе імя Калініна людзі, якія з недавер'ем ставяцца да новага кіраўніка. Але ў хуткім часе яны зразумеюць, што памыліліся.

Не вагаючыся, Аня перайшла на больш цяжкі ўчастак работы. Намнога прыбавілася клопатаў, расшырыўся круг абавязкаў. Але яна па-ранейшаму працуе не знаючы стомы, разумна і настойліва вядзе людзей наперад у барацьбе за ўздым арцельнай гаспадаркі.

Святаслаў ЯРКОВІЧ,
старшыня калгаса
імя Чапаева.

Добры лён вырас у калгасе імя ХХІ з'езда КПСС. На здымку: ільнаводы Е. Назаранка (справа), С. Назаранка і аграном Хойніцкага вытворчага ўпраўлення сельскай гаспадаркі В. Стрыбульскі пасля ўборкі льну.

Фота І. Змітровіча. (БелТА).

РАДАСЦІ І КРЫЎДЫ ЖЫВЁЛАВОДАЎ

Ці то ў Канюцічы наважышся, ці ў Скарынічы, ці ў любую іншую вёску гаспадаркі — здалёку ўбачыш гэтыя пабудовы. Падыдзеш бліжэй, прыкінеш, чаго яны вартыя, і парадуюшся. Добрыя жывёлагадоўчыя гарадкі!

Што ні памяшканне, дык абавязкова тыпавае і, адчуваецца, з усімі выгодамі. Адрознівае пачынаеш думаць, што жанчынам працуецца тут і няцяжка, і вельмі плённа. Бо ме-

навіта ў гэтых адмысловых памяшканні ажно самі просяцца розныя механізмы—вялікая яны палёгка.

Калі ж прыбавіш яшчэ ўсё чутае раней пра гэты вядомы ў нашай рэспубліцы калгас, то так і ўяўляецца: націснеш на кнопку нейкай не дужа каб складанай машыны—і ўвачавідкі выконваецца аперацыя за аперацыяй. Не як у казцы, вядома. А так, як гэта бачыш нярэдка ў жыцці: і механізаваная раздача кармоў, і іх прыгатаванне, і ачыстка стойлаў, і ўсё астатняе. Заўсёды ж трэба памятаць, што на фермах працуюць жанчыны. Спраў у іх—ўсякаму пазычыць могуць. Дык чаму б ім, руплівым, і не аблегчыць працу? Тым больш, што ёсць усе магчымасці зрабіць гэта.

Прызнаюся, многае з таго, што давялося бачыць у вядомым калгасе імя Гастэлы, мяне ўзрадавала. Але было тут і такое, што не тое каб не спадабалася, але і засмуціла нават. На ўвазе маюцца ўмовы працы жывёлаводаў.

Толькі спярша два словы пра добрае. На фермах (а іх тут пяць і ўсе яны буйныя) працуюць жанчыны з залатымі рукамі. Таму і на доі тут высокія, і сабекошт цэнтнера малака параўнаўча нізкі, і мяса калгас здае дзяржаве нямала (адна ферма з пяці спецыяльна прызначана для адкорму буйной рагатай жывёлы).

Не крыўдзяцца працаўнікі ферм і на заробак. Добра аплачваецца іх праца. Кожная даярка можа разлічваць на адпачынак. Калі здарыцца што дома або захварэе якая, на яе месца стане падменная даярка.

Усё гэта пахвальна. Яно так і павінна быць. Але ж у такой перадавой гаспадарцы поспехі ў жывёлагадоўлі маглі быць яшчэ больш значныя, яшчэ больш радасныя. Нямнога для гэтага трэба: падумаць над тым, як зрабіць працу даярак лягчэйшай. Зрабіць з такім вольным разлікам: няхай кожная з іх зможа працягваць вучобу, няхай будзе ў даяркі больш вольнага часу. Больш увагі яна аддасць выхаванню дзяцей, хутчэй даведзе ўсё да ладу па гаспадарцы, лепей, больш карысна і цікава адпачне.

Пакуль што працоўны дзень даяркі вельмі расцягнуты. Прыходзіць яна на ферму ў пяць гадзін раніцы. Вяртаецца з вячэрняй дойкі апоўначы. Гэтак з дня ў дзень. Не, не дужа пры такіх умовах выкраіш час, каб паглядзець хоць бы, скажам, канцэрт, з якім прыехалі ў вёску сталічныя артысты.

А чаму б не перайсці на двух-зменную працу даярак? У рэспубліцы такое ж не навіна. І вельмі нават някепска выходзіць. Узрасце прадукцыйнасць працы. Толькі ўсё трэба абмеркаваць як след, падбраць такіх даярак, якія б маглі даяраць іншым гэтак жа, як самі сабе. У вёсцы, дзе цераз кожную хату сваякі ды родзічы, зрабіць такое вельмі проста.

Па-другое. Чаму б не механізаваць найбольш працаёмкія працэсы? У гаспадарцы для гэтага ёсць усе магчымасці і сродкі. Праўда, дояцца каровы тут не ўручную. На дапамогу прыйшла электрычнасць. А далей?

Мы знаходзімся на малочнатаварнай ферме № 1. Некалькі жанчын завіхаюцца з віламі—накідваюць гной на вазы. Так, не скажаш, што гэта работа з лёгкіх.

— Дык яны ж не даяркі, а так проста, каб чысціць памяшканні,—не то ў апраўданне, не то яшчэ дзеля чаго кажа загадчык фермы Апанас Мікалаевіч Вальковіч.—Не толькі ў нас, на ўсіх астатніх фермах такое...

Прыходзяць жанкі. Працавітыя і да ўсяго здатныя. Гэта ж не жарты: дваццацігадовы стаж працы на ферме ў Зінаіды Пятроўны і ў Веранікі Іванаўны Ланеўскіх, у Алены Рыгораўны Канстанцінавай. Ёсць і маладзейшыя—Тамара Мірутка, Роза Конанава. За паўгода многія з іх надалі ад каровы па 2000 і больш літраў малака.

Ідзе раздача кармоў. І зноў-такі ўсё робіцца ўручную. Па 19—20 кароў замацавана за даяркай. Адна перад другой цягаюць жанчыны зялёную падкормку. А зімой? Зімой яшчэ цяжэй будзе. Цяпер жа каровы на пашу ходзяць...

Дзе ж цялежкі? Іншыя механізмы і прыстасаванні? Няма іх. А падвесная дарога? Была. Сапсавалася, дык яе ўзялі і выкінулі. Маўляў, невялікая бяда, з цягам часу такую механізацыю ўвядзём—глянуць любя будзе.

Гэта—з цягам часу. А што цяпер? Праўда, на доі ў калгасе неаблага, даяркі працуюць старанна. Дык навошта асабліва і турбавацца?

Так, мусіць, разважаюць праўленцы?

А дзяўчатам і жанчынам даводзіцца нялёгка. Ці не таму некаторыя з іх падумваюць, як бы гэта пайсці на іншую работу. Няхай і меншы заробак будзе, затое лягчэй, і часу вольнага больш.

Нам думаецца, што галоўнаму інжынеру Уладзіславу Ліпніцкаму, які непасрэдна адказвае за механізацыю працаёмкіх працэсаў, кіраўніцтву гаспадаркі даўно трэба звярнуць самую сур'ёзную ўвагу на ўмовы працы жывёлаводаў. Яны, ахвочыя да любой работы, у даўгу ніколі не застануцца.

А. БЯРЖЫНСКІ

Калгас імя Гастэлы.
Мінскі раён

Ад рэдакцыі

Дарагія жанчыны-жывёлаводы!

А якія ўмовы працы ў вашым калгасе, як праўленне клапаціцца пра вас, як вы адпачываеце? Ці ёсць у вас на гэта час, што вы думаеце пра двух-зменную працу? А можа ў вас ёсць свае меркаванні наконт таго, як лепей наладзіць працу на ферме?

Чакаем вашых пісьмаў.

Цёця Муся

Цёця Муся—так завуць Матрону Сямёнаўну хворыя—працуе санітаркай ужо больш 25 год. Яна прыйшла ў бальніцу яшчэ да вайны дзяўчынкай. А потым, пасля вайны, працавала ў шпіталі. Колькі цёплых, шчырых пісьмаў прыслалі ёй былыя франтавікі, якія ляжалі ў яе палатах...

Любоў да медыцыны Матрона Сямёнаўна прывіла сваім дзецям. Тры яе дачкі закончылі медыцынскае вучылішча. Надзея працуе ў Кобрыне, Валянціна—у Мінску, Тамара—у Гомелі. Сын Ілья займаецца на другім курсе медвучылішча, а самы малодшы, Коля—на першым.

Нялёгка ёй было адной гадаваць дзяцей, але ёй заўсёды памагалі Радзіма, людзі, бо і яна ўсё жыццё памагае ім.

АЛІНА ГУРЫНА,
медсястра абласной бальніцы г. Мазыра.

„Работніца і сялянка“ дапамагла

У «Работніцу і сялянку» звярнуліся жыхары вёскі Карытніца Лідскага раёна. У іх пісьме гаварылася, як ашуквае пакупнікоў і самаўпраўнічае ў магазіне прадавец Вера Заяц.

«Работніца і сялянка» звярнулася ў Лідскі райспажыўсаюз з просьбай правесці факты. Як паведамілі з Лідскага райспажыўсаюза, факты пацвердзіліся. Прадавец В. Заяц з работы ў магазіне звольнена.

Рэічал

Эрскін КОЛДУЭЛ

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага

Кожны вечар яна выходзіла з цемры завулка і паяўлялася на ярка асветленай вуліцы, быццам напалоханае дзіця, якое зайшло далёка ад дому. Я ведаў, што яна ніколі не выходзіла раней васьмі, і ўсё ж былі дні, калі я прыбгаў туды за дзве гадзіны і чакаў яе каля вялікай водаразборнай калонкі, зялёнай з чырвоным. За ўвесь час, калі мы былі знаёмы, яна спазнілася толькі два або тры разы і то на якія-небудзь дзесяць — пятнаццаць хвілін.

Рэйчал ніколі не гаварыла мне, дзе жыве, і не дазваляла праводзіць яе дадому. Каля калонкі, там, дзе пачынаўся завулак, былі дзверы, якія адчыняліся, калі яна выходзіла ў восем, і зачыняліся за ёю ў дзесяць. Кожны раз, калі я ўпрошваў дазволу правесці яе, яна адгаворвалася тым, што бацька не пускае яе гуляць з хлопцамі. Калі ўбачыць нас разам, ён яе бязлітасна паб'е або выганіць з дому. Вось чаму я трымаў слова і не праводзіў яе далей дзвярэй на рагу вуліцы.

— Я кожны вечар буду прыходзіць да цябе, Фрэнк, — гаварыла яна і паспешна дадавала: — пакуль ты гэтага будзеш хацець. Толькі ты павінен помніць сваё абяцанне і ніколі не дазнавацца, дзе я жыву, або праводзіць мяне дадому.

І кожны раз я даваў слова.

— Можна калі-небудзь ты прыйдзеш да мяне, — шаптала яна і гладзіла маю руку, — але толькі не цяпер. Ты не павінен праводзіць мяне далей за калонку. Калі будзе можна, я сама скажу.

Рэйчал паўтарала гэта амаль кожны раз, калі мы бачыліся, быццам хацела пераканаць, што ў цемры завулка хаваецца небяспека для мяне. Я ведаў, што ніякай фізічнай небяспекі там няма: я жыў за вуглом і вельмі добра ведаў гэты раён. І, акрамя таго, я часта хадзіў гэтым завулкам, асабліва калі пазніўся на вячэру, — гэта быў самы кароткі шлях да нашага дома. Але калі цямнела, завулак належаў Рэйчал: я ніколі не ішоў дадому гэтай дарогай, баючыся ўбачыць яе або пачуць штосьці пра яе. Я з самага пачатку паабяцаў, што не буду сачыць і ніколі не паспрабую высвятляць, дзе яна жыве і як яе сапраўднае імя. Сваё слова я трымаў да самага канца.

Я ведаў, што Рэйчал і яе сям'я жывуць вельмі бедна, таму што амаль цэлы год яна насіла адну і тую ж сукенку з палінялай сіняй тканіны. Але я ніколі не бачыў яе бруднай: Рэйчал мыла яе кожны дзень. Сукенку час ад часу рупліва і акуратна цыравалі, і пры кожнай сустрэчы я трывожыўся, што яна доўга не працягне. Мне хацелася купіць ёй новую сукенку на эканомленыя некалькі долараў, але я не мог адважыцца нават заікнуцца пра гэта. Я разумеў — яна ніколі не возьме грошы ў мяне. Што мы будзем рабіць, калі сукенка зусім зносіцца? Я быў упэўнены, што тады прыйдзе канец нашым спатканням.

Аднойчы Рэйчал прыйшла ў чорных шаўковых панчохах. Да гэтага яна выходзіла на ярка асветленую вуліцу ў сваіх белых простых панчохах і за цэлы год ні разу не надзявала іншых. А тут прыйшла ў чорных шаўковых панчохах.

На наступны вечар я зноў спадзяваўся ўбачыць яе ў гэтых панчохах, але калі яна выйшла з завулка, на ёй былі звычай-

ныя. Я нічога не спытаў, таму што навучыўся маўчаць, каб не крыўдзіць яе, але я так і не зразумеў, чаму яна надзявала шаўковыя панчохі толькі адзін раз.

Калі б я спытаў, то яна, пэўна, пасмяялася б, пагладзіла б мяне па руцэ, як звычайна, калі мы былі разам, і расказала б усё. Але я баяўся спытаць. Гэтак лёгка было пакрыўдзіць яе і зрабіць ёй балюча.

Кожны вечар, калі яна выходзіла з завулка, я сустракаў яе, і мы ішлі разам па ярка асветленай вуліцы да вугла, дзе быў аптэчны магазін. Насупраць было кіно. І кожны вечар мы хадзілі або ў магазін, або ў кіно. Я б ахвотна хадзіў з ёю і ў кіно і ў магазін, але мне ніколі не ўдавалася зарабіць столькі грошай, каб хапала і на тое і на другое. Дваццаці цэнтаў, якія я зарабляў за дастаўку газет, было замала, каб купіць марожанае ў аптэчным магазіне і білеты ў кіно. Прыходзілася выбіраць.

Калі мы стаялі на рагу паміж магазінам і кіно, мы ніяк не маглі вырашыць адразу: з'есці марожанае ці паглядзець карціну. Стаяць на рагу мне было таксама прыемна, як і ўсё, што мы рабілі разам. Рэйчал заўсёды спрабавала выпітаць у мяне, чаго я больш хачу, сама ж маўчала. А мне, безумоўна, хацелася даць ёй як мага больш задавальнення.

— Я не крануся з месца, пакуль ты не скажаш, куды ты хочаш пайсці, — гаварыў я. — Мне ўсё роўна, куды, абы з табой.

— Ведаеш што, Фрэнк, — сказала яна, пагладзіўшы мяне па руцэ і робячы выгляд, што жартуе: — ты пойдзеш у аптэчны магазін, а я ў кіно.

Гэткім чынам Рэйчал давала мне зразумець, куды ёй больш хочацца. Калі яна прапаноўвала мне ісці ў кіно, гаворачы, што сама пойдзе ў магазін, я ведаў, што сёння вечарам ёй больш хочацца марожанага. Прыемнасць ад карціны ў кіно цягнулася амаль дзве гадзіны, у той час як марожанае можна было расцягнуць не больш як на трыццаць мінут — вось чаму ўвесь тыдзень вечарамі, за выключэннем двух або трох разоў, мы хадзілі цераз вуліцу ў кіно.

Гэта было якраз тое, што мне вельмі хацелася. Мы сядзелі, прыціснуўшыся адно да аднаго папацёмку, і я трымаў яе за руку. А калі ў зале было мала людзей, мы заўсёды знаходзілі зручную мясцінку на задніх радах, дзе-небудзь у куточку, і там я цалаваў яе, упэўніўшыся, што на нас ніхто не глядзіць.

Калі сеанс канчаўся, мы выходзілі на ярка асветленую вуліцу і паволі крончлі да зялёнай з чырвоным калонкі пасярод квартала. Там на хвілінку спыняліся. Калі на вуліцы нікога не было, то я абдымаў Рэйчал за талію, і мы паволі ішлі да цёмнага завулка. У гэты час мы абое маўчалі, я моцна туліў яе да сябе, а яна сціскала мне пальцы. Мы цягнулі час, як маглі, рабілі некалькі крокаў у цемь завулка і стаялі там абняўшыся. Тады яна першы раз за вечар цалавала мяне і яе. Потым, зноў не гаворачы ні слова, мы разыходзіліся. Але не паспявала яна схавацца ў цемру, як я зноў бег да яе і хапаў за руку.

— Я кахаю цябе, Рэйчал! — гаварыў я, сціскаючы ўсё мацней і мацней яе пальцы.

— Я таксама кахаю цябе, Фрэнк! — гаварыла яна, паварочвалася і бегла ў завулак.

Я стаяў хвіліну і слухаў, як заціхаюць удалечыні яе крокі, потым паволі ішоў у напрамку да дома. Наш дом быў недалёка: паўквартала да вугла, а потым яшчэ паўквартала. Прыходзіў да сябе, становіўся ля акна і прыслухоўваўся, ці не пачую яе голас. Маё акно выходзіла ў завулак па-за домам, і вулічныя ліхтары кідалі цмянае святло толькі на дахі дамоў, так што ў завулку нічога нельга было разгледзець.

Пастаяўшы ля акна гадзіну ці больш, распранаўся і клаўся спаць. Не раз мне здавалася, што я чуў яе голас дзесьці ў цемры: я ўскокваў з пасцелі і доўга і напружана прыслухоўваўся, стоячы ля акна, пакуль не пераконваўся, што гэта мне здалася.

У канцы лета на дзень нараджэння я атрымаў ад цёткі падарунак, залаты пяцідоларавік. Як толькі я палажыў яго ў кішэню, я пачаў строіць планы, як лепей правесці час з Рэйчал. Я хацеў здзівіць яе сёння сваімі грашыма, а потым звязіць яе ў трамваі ў горад. Спачатку мы сходзім у рэстаран, а пасля — у адзін з тэатраў. Мы ніколі не былі разам у горадзе, і ніколі ў мяне не было больш пяцідзесяці цэнтаў адначасова. У гэты дзень, разнёшы ўсе газеты, я пабег дадому і пачаў думаць, як правесці вечар.

Прыцемкам я выйшаў на веранду пачакаць трохі, калі надыедзе час ісці на спатканне. Я сядзеў на верандзе і нават забыў сказаць матцы, што збіраюся ў горад. Яна ніколі не дазваляла мне ездзіць гэтак далёка ад дома, не дазнаўшыся спачатку, куды я іду, з кім і калі я вярнуся.

Я сядзеў на верандзе ўжо каля гадзіны, як да дзвярэй падышла мая старэйшая сястра і паклікала мяне.

— Ёсць справа, Фрэнк, — сказала Нэнсі. — Мама загадала зайсці на кухню перад адходам.

Я сказаў, што скоро прыйду. Я думаў, як будзе здзіўлена Рэйчал, і ўспомніў пра справу, якая чакала мяне на кухні, толькі праз паўгадзіны. Ужо быў час ісці на спатканне з Рэйчал ля калонкі. Я ўскочыў і пабег на кухню, каб хутчэй адкараскацца.

Калі я зайшоў, Нэнсі ўручыла мне невялікую круглую кардонку і сказала мне разарваць яе і пасыпаць парашком кухонныя адкіды ў скрынцы для смецця. Раней я чуў, як маці гаварыла, што ў скрынку залазяць пацукі. Я моўчкі ўзяў кардонку і пайшоў на двор. Як толькі я пасыпаў парашком усе рэшткі ў скрынцы, я пабег зноў у дом, знайшоў шапку і выскачыў на вуліцу. Я злаваў на сястру, бо праз яе я спазніўся на спатканне, хоць і маёй віны было многа — я б мог зрабіць гэта раней. Я быў упэўнены, што Рэйчал будзе чакаць мяне, калі нават спазнюся трохі. Мне не верылася, што яна пойдзе дадому, калі ўбачыць, што мяне няма ля калонкі.

Я быў ужо крокаў за дваццаць ад дома, калі пачуў, што мяне кліча маці.

— Іду ў кіно! — крыкнуў я. — Скорка вярнуся.

— Добра, Фрэнк, — сказала яна. — Я думала, што ты сабраўся ў горад. Не пазніся.

Я прабег яшчэ некалькі крокаў і спыніўся. Калі б я сказаў, што еду ў горад, яна мяне б не пусціла. Цяпер я не ведаў, што рабіць. Ніколі я не хлусіў ёй і не мог схлусіць цяпер. Я аглянуўся — маці стаяла на верандзе і глядзела мне ўслед.

— Мама, я еду ў горад, — сказаў я, — скорка вярнуся.

Не паспела яна і слова сказаць, як я прыпусціўся з усіх ног па вуліцы, завярнуў за вугал і паімчаўся да калонкі ля завулка. Рэйчал чамусьці не было відаць. Я спыніўся, цяжка дыхаў ад хвалявання і стомленасці.

Яна ж чакала мяне ля агароджы. Гаварыла, што толькі што прыйшла. Як толькі мы рушылі да аптэчнага магазіна, я выняў пяцідоларавік з кішэні для гадзінніка і паказаў ёй. Рэйчал радавалася яшчэ больш, чым я ў той час, калі атрымаў яго. Паглядзела на залаты, патрымала яго на далоні. Я ж расказаў ёй, як я спланаваў правесці вечар. Мы пачулі, што ідзе трам-

вай, падбеглі трохі і якраз селі. Хоць паездка ў горад заняла ў нас амаль паўгадзіны, нам здалося, што мы ехалі вельмі хутка.

Злезлі ля тэатра.

Я планаваў спачатку схапіць у маленькі рэстаран, потым у тэатр. Але калі мы праходзілі аптэчны магазін, Рэйчал дакранулася да маёй рукі.

— Паслухай, Фрэнк, — сказала яна, — я страшэнна хачу піць. Давай зойдзем і нап'ёмся вады?

— Давай, калі табе гэтак хочацца, — сказаў я. — А можа пачакаеш хвілінку? Тут рэстаран праз некалькі дамоў, і там, пакуль пададуць вячэру, мы вып'ём вады. А будзем затрымлівацца — спознімся ў тэатр.

— Не магу, Фрэнк, — сказала Рэйчал, схапіўшы мяне за рукі. — Калі ласка, дай мне хутчэй шклянку вады!

Мы зайшлі ў магазін і спыніліся ля сіфона з сельтэрскай вадой. Папрасіў у прадаўца шклянку вады. Рэйчал стаяла побач са мной, яе пальцы ўсё мацней сціскалі мне руку.

На сцяне, супраць нас, вісела вялікае люстэрка. Я добра бачыў наша адлюстраванне, але Рэйчал была нейкая незвычайная — раней я гэтага не заўважаў. Праўда, мы ніколі не стаялі ля люстэрка, але цяпер я бачыў такое, чаго не бачыў цэлы год. Толькі вялікае люстэрка магло гэтак раскрыць прыгожасць Рэйчал. Рысы яе твару і губ былі цудоўныя, у гарманічнай чароўнасці яе шыі і рук была ўся тая ж прывабнасць, але мне здавалася, што цяпер я ўпершыню ўбачыў гэтую новую і невыказную прыгажосць.

— Хутчэй, Фрэнк! — закрывала Рэйчал у распачы. — Вады, калі ласка!

Яна зноў схапіла мяне за руку і разбіла, як разбіваюць люстра, адлюстраванне маіх думак. Прадавец наліў шклянку вады і працягнуў ёй, а яна, не пачакаўшы, вырвала шклянку з

яго рук. Прадавец паглядзеў здзіўлена, я таксама здзівіўся. Рэйчал ніколі раней гэтак не паводзіла сябе.

Схапіла шклянку і адным глытком выпіла ваду. Потым працягнула зноў шклянку, другой рукою схапілася за горла і рэзка закрывала: «Яшчэ вады». Не паспеў прадавец наліць шклянку, як яна зноў закрывала, яшчэ мацней, чым раней.

Ля дзвярэй аптэчнага магазіна спыняліся людзі, некаторыя заходзілі, каб паглядзець, што здарылася. А тыя, што былі ўсярэдзіне, падбеглі да нас і ўтаропіліся на Рэйчал.

— Што здарылася, Рэйчал? — з маленнем у голасе сказаў я, узяў яе за рукі і патрос. — Рэйчал, што з табой?

Рэйчал павярнулася і глянула на мяне. Вочы яе закаціліся, губы пачарнелі і распухлі. Было страшна глядзець на яе твар.

Залатое вяселле адсвяткавалі Мікалай Сігізмундавіч і Соф'я Іванаўна Зміеўскія. Пяцьдзесят гадоў пражылі яны ў любові і згодзе. Усяго было за гэтыя гады: і шчаслівае, заможнае жыццё ў калгасе «Бальшавік» Лагойскага раёна, і ваеннае ліхалецце. Цяпер уся сям'я жыве ў Мінску. Мікалай Сігізмундавіч, нягледзячы на свае 68 гадоў, працуе ў рыбным трэсце. У яго

і Соф'і Іванаўны ўжо шаснаццаць дарослых унукаў і двое праўнукаў.

На здымку: дынастыя Зміеўскіх.

Фота І. Шышко.

Да нас падбег правізар. Ён хуценька глянуў на Рэйчал і пабег унутр. Рэйчал схілілася на мармуровую стойку. Я схпіў яе і трымаў, каб яна не ўпала на падлогу.

Бягом вярнуўся правізар, у яго руках была шклянка з нейкай малочна-белай вадкасцю. Ён паднёс шклянку к зубам Рэйчал і пачаў сілаю ўліваць вадкасць у рот.

— Баюся, што позна,— сказаў ён.— Каб на дзесяць хвілін раней, мы маглі б выратаваць яе.

— Позна? — перапытаў я.— Што позна? Што з ёю здарылася?

— Атручэнне. Здаецца, пацучыны яд. Здаецца, ён, а можа і які-небудзь іншы.

Я не хацеў паверыць ні таму, што мне гаварылі, ні таму, што я сам бачыў.

Проціддзе не дало ніякіх вынікаў. Рэйчал ляжала ў мяне на руках, я твар чарнеў з кожнай хвілінай усё больш.

— Хутчэй! Давайце яе сюды! — крыкнуў правізар і штурхнуў мяне ў плячо.

Мы паднялі яе і бягом панеслі ў другі канец аптэчнага магазіна. Правізар схпіў зонд і ўставіў ёй у рот. Хацеў пачаць прамыванне, але раптам паміж нас прасунуўся ўрач і хутка аглядзеў хворую. Праз хвіліну ён падняўся і адвёў нас у бок.

— Позна! — сказаў ён.— Паўгадзіны назад яе, магчыма, і можна было выратаваць. А цяпер сэрца не працуе, дыханне

спынілася. Яна, мусіць, з'ела цэлую кардонку яду — думаю, што пацучынага. Ён паспеў пранікнуць у сэрца і кроў.

Правізар зноў устаў і зонд і пачаў прамыванне. Урач стаў побач з намі і ўказваў, што рабіць. Мы ўлівалі ёй у рот узбуджальнага і рабілі штучнае дыханне, каб ажывіць яе. Урач, што стаяў ззаду, ківаў галавой і паўтараў:

— Не, не, нічога не будзе. Яна памерла. Яду ў яе арганізме хапіла б і на дзесяць чалавек.

Праз некаторы час прыехала карэта хуткай дапамогі і забрала яе. Я не ведаў, куды яе завезлі, і нават не спрабаваў даведацца. Я сядзеў у маленькім пакоі і глядзеў на правізара, які гэтак стараўся выратаваць Рэйчал. Калі я, нарэшце, падняўся, каб пайсці, у аптэчным магазіне нікога не было, астаўся адзін прадавец. Ён паглядзеў на мяне абыякава. На вуліцы таксама нікога не было, акрамя некалькіх шафёраў таксі.

Я ішоў дадому па апусцелых вуліцах. Слёзы засцілалі мне вочы: я не бачыў, куды ішоў. На вуліцы, здавалася, не было ні ліхтароў, ні цёмных мясцін. Толькі да болю выразна ў вялікім люстэрку паўставаў вобраз Рэйчал, якая схілілася над нашай скрынкай з кухоннымі адкідамі, а адлюстраванне яе непаўторнай прыгажосці гарэла ў маім сэрцы.

Скарочаны пераклад з англійскай мовы
Я. ДУБОВІКА

Письмо к миссис Энн Смит

1.

Не обращаюсь к знаменитым людям —
Встретаться с ними мне не довелось.
Давайте с вами, миссис Смит, обсудим
На нашем — скромном — уровне вопрос.
Сейчас года и океан меж нами,
И черный дым неправедной войны.
Однако на волну воспоминаний
Свой сердца настроить мы вольны.

2.

...В раковине крошечной эстрады,
С головой, откинутой назад,
Дочь республиканца из Гренады
Исполняла марш интербригад.
В раковине крошечной эстрады,
В старом парке у Москвы-реки,
Худенькой москвичке из Гренады
Подпевали мертвые полки.
За ее покатыми плечами
Проходили в боевом строю
Русские, французы, англичане —
Рыцари всех стран, что защищали
Горькую Испанию мою.
Да, мою, поскольку в пятом классе
Я бежала защищать Мадрид —
Я и рыжий конопатый Вася,
Что потом под Ельней был зарыт.
Нас домой с милицией вернули....
Шли года. Была я на войне.
Но болит невынутую пульей
То воспоминание во мне...
Эни, была я бесконечно рада,
Что приемной дочери Москвы —
Худенькой смуглянке из Гренады,
Долго аплодировали вы.

3.

Мы шли домой сквозь весь полночный
город.

Вы помните московскую весну,
Дробь наших каблучков
И наши споры
Про все на свете — даже про луну!
И был, конечно, разговор о детях.
Узнала я, что Джон у вас — добряк.
Готов отдать он нищим все на свете
И обожает кошек и собак.
Шутили вы. И только при прощании
Вдруг бросили:
«Забывать мы не должны —
Мятеж, когда-то вспыхнувший в Испании,
Стал первой искрой мировой войны».
Прошли года. И многое — меж нами.
Но, может, вы услышите меня!
Да, речь пойдет, конечно, о Вьетнаме —
Испании сегодняшнего дня.

4.

Когда над полями риса
Тревожно гремят тамтамы,
(Вот так же у нас по селам
В войну грохотал набат),
Детей затолкав в укрытье,
Не прячутся с ними мамы —
На пост свой, схватив винтовки,
Привычно они спешат.
Пикируют бомбовозы,

А женщины — как тростинки.
На тоненькую фигурку
Пикирует самолет!
Еще не бывало в мире
Трагичнее поединка:
Прищурившись, из винтовки
Тростинка по асу бьет.
Все стихнет. Живые мертвых
Без слез и без слов оплачут
И, стиснув до скрипа зубы,
Вернутся в поля опять.
До следующей бомбежки...
А как поступить иначе!
Нельзя малышам без риса,
Нельзя урожай не снять.

5.

...Вы помните полночный летний город,
Застенчивую русскую весну,
Дробь наших каблучков
И наши споры
Про все на свете —
Даже про луну!
Да, мы по-разному о многом судим,
Совсем по-разному глядим на жизнь,
Но вот в одном как будто бы сошлись:
Всегда людьми должны остаться люди!..
Однако ас, не ведающий жалости,—
Ваш добрый,
ваш сентиментальный Джон...
Эх, миссис Смит, скажите мне,
пожалуйста,
Как это в зверя превратился он!

6.

Ему повезет, быть может:
Он к матери возвратится,
Увешанный орденами,
Лишь ногу чуть волооча.
Но вам обнимать не сына —
Расчетливого убийцу,
Убийцу детей и женщин,
Холодного палача.
От этой проклятой мысли
Вам некуда будет деться,
И будете вы метаться
И всхлипывать по ночам.
Украли у Джона совесть,
Украли у Джона сердце,
Когда посылали парня
Карателем во Вьетнам.
А если частица сердца
Осталась еще у сына,
То Джону,
как говорится в России у нас, —
«Труба»:
Припомните, Энн, про парня,
Бомбившего Хиросиму...
Но, может быть, ждет другая
И Джона, и вас судьба.

7.

Пират пошел в последнюю дорогу —
В пике.
Смертельное.
В пасть к дьяволу.
Ко дну.
Не только женщины-тростинки,

Слава богу,
Оберегают гордую страну!
Зароется горящим носом в поле —
Чужое поле —
Сбитый бомбовоз.
Ваш Джон...
Он заслужил такую долю.
И что за черт его сюда занес!
Что потерял ваш отпрыск во Вьетнаме —
Юнец, что не дожил до двадцати!
И вспомнит Джон в последний миг
о маме,
Что, может быть, могла его спасти.

8.

Миссис Смит!
 Может, есть еще время
 Материнское слово сказать!
 В русских сказках цеплялась за стремя,
 Стремя сына-разбойника мать.
 Да, эпоха теперь не такая,
 Но еще беспощадней война —
 Гибнут люди, звенят, не смолкая,
 Опустевшие их стремена.
 Гибнут парни в стране незнакомой,
 Заработав презренье — не честь...
 Может, Джон ваш пока еще дома,
 Может, время у вас еще есть!
 На Руси, уцепившись за стремя,
 Не пускала разбойничать мать...
 Миссис Смит, может есть еще время
 Материнское слово сказать!

У адной з вёсак Паўднёвага В'етнама. Жанчына з дзецьмі пакідае жыллё, спаленае карнікамі.

Міністэрства сельскай гаспадаркі СССР, ЦК прафсаюза рабочых і служачых сельскай гаспадаркі і нарыхтовак і рэдакцыя часопіса «Крестьянка» аб'явілі Усе-саюзны агляд саўгасаў і калгасаў краіны на лепшую арганізацыю работы дашкольных дзіцячых устаноў. Лепшыя будуць прэміраваны.

Ніжэй мы друкуем матэрыялы рэйду правэркі дзіцячых дашкольных устаноў некаторых раёнаў Магілёўскай вобласці.

Феню Данілаўну Ярошка — загадчыцу сада-ясляў у саўгасе «Грудзінаўскі» Быхавскага раёна, мы сустрэлі на дарозе з вялікім пустым кошыкам у руках. Разам з медсястрой Таццянай Лявонцьеўнай Алексіёнак яна спяшалася ў Магілёў — купіць памідораў для дзяцей.

— Заўхоз у адпачынку, дык мы ўжо самі... А ў сельпо памідоры ні разу не завозілі. Яна кінула сумны позірк у бок аўтобусага прыпынку, потым на свой гадзіннік. — Усё, спазніліся, — і, ледзь прыкметна ўздыхнуўшы, дадала: — заўтра раненька з'ездзім.

Новы дом для сада-ясляў пабудаваў нядаўна, усяго які год назад. Будаваў саўгас. Разлічвалі на пяцьдзесят дзяцей. Цяпер тут сто. Але не скажаш, што цесна.

— Просяць жанчыны: вазьміце дзіця, няма з кім дома пакінуць. Што зробіш, — разводзіць рукамі Феня Данілаўна, — трэба памагаць. У нас адразу раскоша была: спальні, пакоі для гульняў, сталовыя. Усё асобна. А цяпер гэту раскошу толькі самым маленькім, ясельным пакінулі. У іх нават уваход асобны, з другога боку дома. Старэйшыя тры групы — кожная мае свой пакой. Тут і сталовая, тут і спальня. Праўда, работы няням дабавілася, раскладушкі цягаць ды пасцелі сцяліць. Але затое ўдвая больш дзяцей у нас стала.

Мы ходзім па чыстых, светлых, прасторных пакоях. Паравое ацяпленне, трубы закрыты драўлянымі рашоткамі. Цяпер дзеці на прагулцы ў цудоўным Грудзінаўскім парку.

Феня Данілаўна паказвае, расказвае...

— У кожным пакоі вось такі буфет, — яна адчыняе дзверцы беласнежнага буфета і паказвае акуратненькія стосікі посуду — у кожнай групе свае талеркі, кубкі, лыжкі... І мыюцца асобна, і адразу сюды ставяцца.

У пакоях ні пылінкі, ні парушыні. Фарбаваная падлога аж свеціцца. На ёй — вялікія чыстыя дываны. Хутка абед, потым спаць. Няні ўжо расставілі раскладушкі з матрасікамі, пасцялілі пасцелі. Кожны тыдзень бялізну на пасцелях мяняюць. Ёсць свая пральная машына. Быў канец тыдня, а чыстае пасцелі магла пазайздросціць любая гаспадыня.

— А ў гэтай шафе работы дзяцей. — Феня Данілаўна паказвае малюнкi, аплікацыі, зробленыя дзецьмі, фігуркі, вылепленыя з пластыліну.

Відаць, што з дзецьмі многа займаюцца. Тут жа ляжыць журнал выхавальніцы старэйшай групы Лідзіі Анісімаўны Навуменка. Гартаем. Бярэм выпадковы запіс. «Гульня прайшла вельмі цікава для дзяцей. Галоўныя ролі дзеці выконвалі выдатна.

У гульні «хто хутчэй» дзеці былі вель-

Яслі-сад калгаса «Чырвоная зорка». Ціхая гадзіна.

САДЫ ПАТРЭБНЫ

мі спрытнымі і дзейнічалі па сігналу. Выпрацоўвала вытрымку ў дзяцей і ўважлівасць.

Асобную работу праводзіла з наступнымі дзецьмі: Тоня І., Толя Шч., Вова Ш., Вася. З аплікацыяй усе дзеці справіліся, апрача Васі. Таксама дапамога была патрэбна Томе А.»

Звычайны запіс. Іх многа ў журнале, кожны дзень новы. І за кожным такім запісам удумлівая работа педагога-выхавальцы, вялікі клопат пра ўсебаковае развіццё дзяцей.

А Феня Данілаўна ўсё вадзіла нас па садзіку з адной групы ў другую, і было відаць па яе твары, што яна ведае: павінна спадабацца, не можа не спадабацца іхні садзік-яслі.

Душ для загартування дзяцей, цёплы туалет, умывальнікі. Прывяла на кухню, дзе паварыхі Кацярына Карпечына і Паліна Шыцікава ляпілі дзецям варэнікі, а на электрычнай пліце (гонар Фені Данілаўны!) нешта кіпела, булькала і шыпела... Побач, у невялікім падсобным пакойчыку, — бак на 40 літраў вады, таксама электрычны і таксама гонар і заслуга Фені Данілаўны. Колькі папахадзі-

ла яна і па раёну і па вобласці, пакуль дабілася, каб далі іх садзіку!

— Аж расплакалася, паверыце, не вытрывала. Хіба, кажу, мае дзеткі горшыя за тых, што ў школе-інтэрнаце жывуць? Там канікулы, а да восені вы ім другія паставіце. А якая духоўка тут! Мы ім і булочки свежаныкі і пячэнне самі робім. Смачнае. Любяць яго дзеці.

Ля дома — кветкі, дзіцячыя бяседкі, гушчалкі, пясочніцы.

— Пясок важу толькі ад Дняпра, чысты, жоўты. Вы не бачылі яшчэ нашага фруктовага саду? — схамянулася раптам Феня Данілаўна. І яна вядзе нас праз участак да маладога саду, пасаджанага мінулай восенню.

— Амаль два гектары, і ўсе дрэўцы прыжыліся.

На краі ўчастка ля самага плота прытуліўся хляўчук.

— А гэта наша падсобная гаспадарка. Памыі выліваць шкада. Вось і трымаем парсючка. Сёлета ўжо чатырох забілі. І выходзіць мяса нашым дзецям па 20 капеек за кілаграм. Меню ў нас разнастайнае. А Таццяна Лявонцьеўна — наша медсястра — яшчэ вітамін С у ежу

Нам дазволілі ісці на рэчку. Мы ідзем...

Ух! Як добра на гушналках!

НЫ ДЗЕЦЯМ

дабаўляе. Вітамінізуе. Хоць і гародніну і яблыкі даем.

Слухаеш гэту жанчыну, ужо немалую, 27 гадоў загадчыцай дзіцячага сада працуе, і думаеш: каб пабольш было ў нас такіх настойлівых, гаспадарлівых работнікаў, якія любяць дзяцей, не шкадуюць для іх ні сіл, ні здароўя! І садзікаў было б у нас больш, і дзецям было б у іх вельмі добра.

Зусім не дрэннае ўражанне зрабіў на нас таксама камбінаваны сад-яслі ў калгасе «Чырвоная зорка» Магілёўскага раёна. Хоць і знаходзяцца яны ў прыстасаваным памяшканні — былой канторы калгаса. У дзяцей ёсць асобная спальня на 26 ложкаў, пакой для гульні. У той дзень, калі мы былі там, ішоў дождж, і дзеці гулялі ў пакоі. Там шмат цацак. Час ад часу цацкі мяняюць, каб не надакучалі адны і тыя ж. Нядаўна загадчыца Надзея Венядзіктаўна Саўкіна прывезла новы вальер з горкай для катання. Для гэтай горкі стаяла чарга — усім хацелася пакатацца.

За 8 гадоў, што існуе садзік, за ім замацавалася добрая рэпутацыя. Адзін раз у месяц у садзік приходзіць Сяргей

Усцінавіч Дзмітрыеў, галоўны ўрач Дашкоўскай вясковай бальніцы, заслужаны ўрач БССР. Правярае здароўе дзяцей.

Тут строга захоўваецца рэжым. Дзеці здаровыя, чыстыя. Іх кормяць, кладуць спаць, адзяваюць у сукенкі і касцюмчыкі, якія належаць садзіку, іх выхаваннем займаюцца людзі, якія маюць спецыяльную адукацыю, і за ўсё гэта бацькі плацяць ад 1 рубля 50 капеек да 6 рублёў у месяц. Калі ж дома яшчэ ёсць трое дзяцей — плата зніжаецца напалавіну.

Калгасніцы, якім няма на каго пакінуць малых дома, адчуваюць: як гэта добра, калі можна аддаць дзяцей у яслі і садзік!

Павел Варанцоў — камбайнер, яго жонка Юлія працуе ў калгасе. У іх чацвёрта дзяцей. Пеця пойдзе ўжо ў чацвёрты клас. Ён вырас у садзіку. Таю сёлета садзік адпраўляе ў першы клас. Раі — 4 гады, Ларысе — годзік. Ім у садзіку вельмі падабаецца.

Ніну Праснакову прывялі сюды, калі ёй быў толькі годзік. Цяпер — чатыры. У яе ёсць свае любімыя цацкі. Больш за ўсё яна любіць лялькі.

Вясёлая кампанія з сада-ясляў у саўгасе «Грудзінаўскі».

У Міколы Лаўцова, калгаснага жывёлавода, у садзік ходзяць трое дзяцей.

Толькі шкада, што сцены ў садзіку-яслях не гумавыя, не расцягваюцца, каб умясціць усіх жадаючых. Праўда, «гумавымі» іх робіць старшыня калгаса Герасім Акімавіч Бабакоў. Ён пабудоваў ужо асобнае памяшканне для кухні. А сёлета восенню абяцае прыбудаваць новы пакой для новай групы.

На жаль, на ўвесь Магілёўскі раён толькі двое калгасных садзікаў-ясляў. Няўжо другім калгасам яны не патрэбны? Або не патрэбны на полі руплівыя жаночыя рукі?

Не лепш справа абстаіць і ў Чавускім раёне. Там у шасці саўгасах і 18 калгасах налічваецца 3876 дзяцей да 7 гадоў. А дашкольных дзіцячых устаноў толькі... дзве. Ды ў студзені будуць здадзены тыпавыя яслі на 50 месц. Яслі ў саўгасе імя XVIII партыз'езда знаходзяцца ў такім памяшканні, што іх будуць закрываць. Шэсць дзяцей там абслугоўвае пяць работнікаў. Тры разы на дзень яны кормяць дзяцей макаронамі, бо няма каму бульбу абіраць...

Дырэктар саўгаса Аўдоця Васільеўна Гарбачова не раз звярталася да дырэктара рэспубліканскага трэста плямянных саўгасаў тав. В. С. Галаўлёва з просьбай запланаваць іх саўгасу сад-яслі. Абяцаюць. І не адзін год. А жанчыны саўгаса, каб пайсці на работу, паранейшаму замыкаюць дзяцей адных дома або бяруць з сабою ў поле.

Так не павінна быць! Настаў час звярнуць самую сур'ёзную ўвагу на будаўніцтва дзіцячых дашкольных устаноў.

Яны патрэбны дзецям.

Е. КАВАЛЁВА,
загадчык аддзела сацстраху абкома
прафсаюза работнікаў сельскай
гаспадаркі,

Л. ДОЛГІНА,
школьны санітарны ўрач абласной
санстанцыі,

Н. РАЗАХАЦКІ,
старшыня Магілёўскага райкома
прафсаюза работнікаў сельскай
гаспадаркі,

Г. ВАСІЛЕЎСКАЯ,
спец. карэспандэнт «Работніцы
і сялянкі».

СКІБКА ХЛЕБА

Мал. К. Ціхановіча.

Мікола Зыль

Апавяданне

Прывячаю Маці...

Здамашняга скарбу ў тую зіму мама абмяняла на хлеб усё, што можна было абмяняць. Пакінула толькі латаную-пералатаную коўдру. Ёю мы акрываліся ноччу на астылай печы і ціснуліся маме пад бок, каб сагрэцца. Можна і гэтай коўдры не было б у нас, калі б не захварэў Рыгор, мой меншы брат. Яго кідала ў дрыжкі, і мама тады хутала яго з галавою. Час ад часу Рыгор высоўваў з-пад коўдры жоўты тварык з запалымі вачыма і пачынаў невыносна лемантаваць:

— Ма-ма! Ма-мач-ка, е-сці даа-й!

Ад яго танюткага, як у знясіленага кацяняці, галаска ў мамы сыпаліся кожны раз слёзы. Як толькі магла, мама сунічала яго і, калі ўжо бачыла, што трываць яму больш нельга, ішла да печы. У здзіравую, заткнёную анучкай міску яна кідала лыжкі тры барматухі — так мы называлі здэртую на тарцы сырую бульбу, залітую кіпётнем, — і карміла яго. Каб не расплакацца самому, я намагаўся не глядзець на іх у гэты час, бо надта ўжо гнала сліну. Часам я не меў больш сілы цягнуць і таксама пачынаў гавыліць, толькі трохі цішэй. Калі ж Рыгор прагна з'ядаў прынесенае, мама давала мне вылізаць міску, а пасля, я прыкмячаў, употайкі каля прыпечка лізала яе сама. О! Якая смачная была тая барматуха, хоць і несалёная. Хворага, дарэшты знясіленага Рыгора мама карміла барматухай часцей, а мяне толькі адзін раз на дзень —

для Рыгора пакідала. Мне ж падавала піць травяны адвар, пахучы і зусім не салодкі. Аднак, каб было яго ўволю, я б выпіў, здаецца, цэбар і нават больш.

Тое вядро бульбы, якое выменяла мама і трымала для Рыгора, нарэшце скончылася. А дні праз два выйшла і заварка: сухое конскае шчаўе і галоўкі канюшыны.

Мама суняшала нас:

— Цярпіце, дзеткі. Хутка нашы вернуцца... Бацька прыйдзе... Толькі б на вясну выйці!

Яна глядзіла мяне шурпатаю даланёю і давала:

— Ты ж ужо не маленькі. Шэсць гадоў... Куды ж табе раўняцца з Рыгорам.

І я цярэў... чакаў з дня на дзень «нашых», бацьку, пакуль мама хадзіла па вёсках жабраваць. Ржавым цвіком моўчкі выкалупваў з бярвяна сцяны смалісты сучок і жаваў. Ён нагадваў чамусьці верасовы мёд і нават, здавалася, — быў салодкі. Гліна паміж цэгла на печы, якую я смактаў невялічкімі драбочкамі, была саланавата, і, мусіць, ад яе круцілася ў галаве і вадзіла наўмітуські.

Ужо трэці дзень запар мама вярталася з жабравання з парожнімі рукамі. Рыгор больш не плакаў. Ён цяжка дыхаў, парою трызніў, прасіў піць і толькі зрэдку варушыў асмяглымі вуснамі: мама, ма-мач-ка! Мама, хістаючыся, моўчкі шнурвала з кута ў кут, уздыхала і думала. Аб чым думала мама, я тады не ведаў. Магчыма, яна ўзгаджвала пра сябе кожнае слова, адбіралася, рабіла з іх нізкі, каб пасля імі глыбей расчу-

ліць галоднага чалавека, каб той падзяліўся апошнім.

У той памяты для мяне вечар я чуў, як мама шаптала суседцы:

— Трэба пайсці на досвітку, пахадзіць па вёсках і вярнуцца пакуль прыгрэе сонца. Нёман вось-вось раскуецца!

Ужо світала, як мама кінула ў печ апошні ахапак паркану, абкруціла дарэшты растапаныя за зіму лапці рыззём і ціхенька выйшла з хаты... Я скокнуў з печы да акна, і мне добра было бачна, як яна спускалася агародамі да ракі. Як заўсёды, галышом я сядзеў на падаконніку, грэўся на сонцы і з надзеяй чакаў. Чакаў вясну і маму. А вясна ішла: з кожным днём усё ветлівей усміхалася сонца, адвальваліся цырубалкі лёду са страхі, веселяей некачарыкалі вераб'і. За гарадамі чарнелі хібы ўзгоркаў.

Па набрыняламу вадою снегу ісці цяжка нават у добрым абутку. Жанчына ўжо каторы раз прыпынялася, каб перавесці дых, аднак трэба было спяшацца.

Золкі, густы паўднёвы вечер шаматаў на ёй лахманы, штурхаў насмешліва то ў адзін бок, то ў другі. Сябе пад ногі жанчына намагалася не глядзець, бо надта зіхаець на сонцы снег — было балюча вачам і кружылася галава. Незнарок яна зачэпілася лыкам растрэсенага лапця за ламачыну і стырчма ўпала на снег. Пасля некалькіх спроб яна станавілася на карачкі, нават хапалася за зямлю, але кожны раз зямля вырывалася з-пад яе і зніка-

ла ў мутным тумане. Ляжала жанчына нядоўга. Страшная здагадка ўраз сагнала з вачэй туман. Быццам уджаленая, жанчына прыўзнялася, усьхапілася і ліхаманкава пачала абмацваць кішэні.

— Хлеб дзе?.. Дзе хлеб?.. — стукала ў скронях.

Ёй здалася, што скібку хлеба яна даўно вытрасла дарогаю, што яго ўжо знайшлі, а калі яшчэ і не, дык пакуль яна вернецца, каб адшукаць яе, раскуецца Нёман. Падстрэленай кнігаўкай жанчына пала на калені, пачала ліхаманкава грэбці снег і прасяваць яго скрозь растапыраныя пальцы. Вочы яе блішчэлі цёмным хваравітым бласкам. Рукі трымцелі і не слухаліся, твар нервова перасмыкаўся. Цяжка дыхаючы, яна ўсьхапілася, пабегла назад, узрушаным позіркам мацала снег вакол слядоў. І нарэшце даўмелася, што хлеб яна клала запазу.

Распаўзаліся лахманы пад яе дрыжачымі рукамі. Нарэшце жанчына намацала ліпкі камячок. Усё з той жа ліхаманкава-васцю яна разгарнула на далоні шматок салдацкай палаткі, упіваючыся вачыма ў скібку хлеба. Страчаная на нейкую хвіліну свядомасць зноў вярнулася да яе. Хуценька, быццам крадзенае, яна зноў загарнула хлеб і заціснула вуззёлок у жмені: так яно больш надзейна! Акрыленая, падбегам пайшла да таго месца, дзе быў калісьці мост.

Жанчына ступіла на лёд і пайшла вобмацкам. Лёд глуха трэснуў... Трэснуў не пад ёй, а трохі воддалей, пад мыліцамі сивога жабрака. Жанчына прыпынілася і пачала аглядаць чалавека, скалечанага яшчэ мінулымі войнамі. Інвалід у роспачы азіраўся наўкола і шукаў вачыма выйсця. Пасля кароткага роздуму махнуў з-за вуха рукою і ступіў убок раз, другі... Лёд пад мыліцамі зарыпеў. Цёмная рачная прорва ашчэрылася лёдавай пашчай...

Людзі толькі войкнулі, зжахнуўшыся, і... стала ціха. Бездапаможнае а-аа! здавалася, усё яшчэ вісла ў вясновым паветры.

Нечалавечы жах агарнуў жанчыну. Вобмацкам, а пасля падбегам яна вярнулася да берагу.

Скрозь слёзы жанчына ўглядалася ў супрацьлеглы бераг, здаецца, такі востры і такі востры далёкі. Некалькі разоў яна перамагала сябе, ступала на лёд і рабіла крок, другі. Аднак у вушшу стаяла перадсмяротнае а-аа!, і жанчына зноў вярталася, каб мітусіцца, траптацца знясіленай ластаўкай на вачах у смерці.

І раптам яна ўбачыла з-за пагорка вільчык сваёй хаты...

...Жанчына ішла вобмацкам, не дыхала. Лёд месцамі ўгінаў-

я, але трымаў яе, худую, вы-
смактаную голадам, доўгімі га-
дамі вайны.

Амаль што на сярэдзіне ракі
яна прыпынілася, каб перавесці
дых і аглядзецца.

Лёд пад ёй расступіўся неча-
кана і без скрогату. Лёдавая
вада перацяла дых. Праваль-
ваючыся, жанчына распасцёр-
ла рукі і сутаргава ўхапілася
за край тонкага лёду. Лёд пад
рукой яе дрыгннуў, і з кавал-
кам яго жанчына схавалася у
цёмнай бездані. На паверхні
вірыла вада. Жанчына трапят-
лася, штурхала што было моцы
ад сябе ваду і на нейкі момант
перамагла. Широка разяўле-
ным ротам яна хапала паветра
і адубелымі пальцамі чапляла-
ся за лёдавы бераг. Аднак зноў
тая ж мёртвая сіла схавала яе і
пацягнула ў глыбіню. Зноў лёд
пад рукамі дзыгннуў, але
больш глуха, і з кавалкам яго
жанчына зноў канула. Вада
больш не вірыла. Цела яе рас-
слабілася...

І зусім нечакана да яе пра-
браўся раптам і разадраў яе
на шматкі лямант нечалавечага
адчаю:

— Ма-ма! Ма-мач-ка, е-с-ці!..
Жанчына страпанулася. З
нейкай неймавернай сілай і лю-
тай злосцю яна зноў пачала
грэбці, таптаць, біць і штур-
хаць пад сябе ваду. Ужо зады-
хаючыся, яна абмацала нешта
цвёрдае і рванула яго да сябе.
Пасінелымі пальцамі зноў ўпі-
лася ў мокрую і коўзкі лёд. Як
ні лопаліся ад натуры распёр-
тыя вены, саслізгвалі пальцы.
На шчасце яе з таго боку лёд
быў трывалейшы. Яна выпаў-
зла.

Зняможаная і адубелая жан-
чына ўжо не ішла, а паўзла.
Пасінелыя вусны, як у непры-
томнай, шапталі:

— Хлеб, дзеці... Дзеці, хлеб...
Ужо лічаныя метры аддзяля-
лі жанчыну ад жаданага берагу,
калі над паўраскутым Нёманам
павіснуў самалёт. Кулі сыпалі-
ся і, быццам спелыя жалуды,
глуха шлопалі аб тонкія вясновы

лёд. Галасілі жанчыны, трашчэў
лёд, і лямант раненых і тапель-
цаў патрасаў наваколле жажлі-
вым вэрхалам людскога няшча-
сця.

Жанчына ўсхапілася, ступіла
на бераг і, згорбленая, пабегла,
наколькі хапала сілы. Пад па-
горкам з нагі яе скінуўся да-
рэшты растаптаны лапаць. Ве-
раўчына другога заматалася за
шчыкалатку нагі, і лапаць цяг-
нуўся і трыножыў яе. Жанчына
ўзбягала на пагорак. Я адра-
зу ж пазнаў яе. Так бегчы мо-
жа толькі мама, і не з парож-
німі рукамі.

— Ма-ма! На-ша ма-ма! —
не помнячы сябе ад радасці,
закрываў я.

Праз акно мне добра было
бачна, як яна чуць прыпыніла-
ся, адчапіла абору і бегла ўжо
басанож. Мама была ўжо амаль
на хібу пагорка. Неспадзявана
яна паслізнулася, ускінула рукі
і нека нямка апусцілася на
зямлю.

Хвіліну нейкую я чакаў, што
яна падхопіцца з зямлі, гля-
дзеў і яшчэ добра не разумеў,
што здарылася. Насцярожыла
гудзенне яшчэ не ўбачанага
мною самалёта. Паласатай
асою, нарэшце, ён паказаўся
з-за пагорка і, нібы крумкач,
павольна разварочваўся, каб
зайсці на другі захад.

— Ма-мач-ка! — закрываў я
не сваім голасам.

Я скочыў з падаконніка на
печ, сцягнуў з Рыгора коўдру,
накінуў на голае цела і баса-
нож выбег з хаты. Мама ляжа-
ла на цёмнай лапіны прыгрэ-
тага на сонцы снегу. З куточка
рота яе, паміж сціснутых вус-
наў, чырвоная кропля слязін-
каю кацілася па шчаце да вуха.
Широка раскінутымі рукамі
яна быццам засланяла зямлю
родную і яшчэ не заплуюча-
нымі вачыма, здаецца, глядзе-
ла ў сінюю бездань вясновага
неба.

Пасінелыя пальцы з паздзіра-
най скурай моцна сціскалі раз-
моклую скібку хлеба.

КНІЖНАЯ ПАЛІЦА

**Мікола Маляўка. Едуць ма-
разы.** У першую кнігу вершаў аўтар
уключыў творы пра хвалюючыя праб-
лемы сучаснасці — вайну і мір, гра-
мадзянскую пазіцыю героя нашых
дзён. Метафарычнасць вершаў, дак-
ладнасць выяўленчых сродкаў, нацыя-
нальная своеасаблівасць — адметныя
якасці стылю паэта.

**Хведар Чэрня. Добрай ра-
ніцы, людзі!** Стваральная праца
савецкіх людзей. Іх глыбокая закла-
почанасць лёсам Радзімы, міру — вось
асноўныя тэмы вершаў першага збор-
ніка маладога паэта. Задушэўна піша
Хведар Чэрня пра сваіх аднагодкаў —
маладых аўтазаводцаў, воінаў Савец-
кай Арміі, студэнтаў.

**Алімпіяда Зубар, Соф'я Са-
доўская, Барыс Стральцоў.** Аперацыя «Зорачка». Гэта да-
кументальная апавесць расказвае пра
адзін з гераічных эпизодаў барацьбы
беларускага народа з нямецка-фашы-
сцкімі захопнікамі ў гады Вялікай
Айчынай вайны. Адрывная група
партызан з-пад носа ў фашыстаў вы-
везла ў партызанскую зону полацкі
дзіцячы дом — наля двухсот дзяцей.

Васіль Зуёнак. Крэсіва. Тэ-
мы твораў маладога паэта непасрэдна
звязаны з яго працоўнай біяграфіяй.
Цёпла і мужна піша ён пра першых
беларускіх шахцёраў, захапленца іх
гераічнай працы, ад імя маладых
прадстаўнікоў новай у Беларусі пра-
фесіі заяўляе:

«Не ад сонца ідзем у глыбіні —
Па сонца ідзем.

Варочаем,
узнімаем пластамі
Сонца, што камянела вякі,
Смялей ступайце над намі,
Смялей,
землякі!»

Чытач знойдзе ў гэтым зборніку лірычныя вершы пра
родны край, пра вернасць, пра дружбу і каханне.

**Тарас Хадкевіч. Сад у кве-
це н і.** Зборнік складаецца з апавядан-
няў, якія друкаваліся на працягу мно-
гіх год у перыядычных выданнях. Іх
тэматыка — сучаснае жыццё горада і
вёскі, фарміраванне новага чалавека
ў нашым грамадстве, барацьба новага
са старым ва ўзаемаадносінах і псіха-
логіі савецкіх людзей. У зборнік уклю-
чана некалькі нарысаў пра людзей но-
вабудуляў і калгаснай вёскі, пра но-
выя з'явы ў нашым жыцці.

**Анатоль Сербантовіч. Аз-
бука.** Жыццё і працы нашай мола-
дзі, гераізму савецкіх людзей, прыга-
жосці роднай прыроды прысвечан
першы зборнік маладога паэта. Знач-
нае месца ў ім займае тэма кахання
і дружбы.

«РАТУЙЦЕ НАШЫ ДУШЫ!..»

«Пісьмо паклікала ў дарогу»... Такую рубрыку на старонках газет і часопісаў чытач сустракае цяпер нярэдка. Часцей за ўсё кліча ў дарогу карэспандэнта чужая бяда, чужое гора...

У «Работніцу і сялянку» прыйшло пісьмо з Будслава, ад Тані Палянскай. «...Мой тата звязуся з жанчынай, і ў доме адны непаладкі...» Далей паведамлялася, што жанчына гэта, Геня Мельнікова, жыве ў іх Будславе, што працуе яна ў сельпо, што яна «спойвае тату, і часам ён прыходзіць у такім выглядзе, што на яго брыдка глядзець. Мама, вядома, з гэтым мірыцца не можа, і дома заўсёды крык, гам...»

Таня прыслала і пісьмо старэйшага брата Сашы, які пісаў ёй і маці летась яшчэ, калі служыў у арміі. «Калі я ўспамінаю пра бацьку, — пісаў Саша, — я адчуваю ў роце салёны смак крыві ад яго пабояў. Лепш не мець наогул бацькі».

Так пісалі пра свайго бацьку Таня і Саша. Дзеці Палянскага Іосіфа — шафёра Крывіцкага БМУ.

Рэдакцыя іх пісьмы ўспрыняла як сігнал «SOS». «Ратуйце нашы душы!..»

Па закліку гэтых пісьмаў і паехала я на Мядзельшчыну — край сінявокіх беларускіх азёр, у Будслаў...

Я пастукала, і дзверы адчыніла мне жанчына. Даволі прывабная. І апранутая не па-вясковому. І ў тым яшчэ ўзросце, калі хто-хто, а сама жанчына лічыць сябе старою яшчэ не збіраецца...

— Я з Мінска... Да Таццяны Палянскай...

Яна не здзівілася. Яна толькі ўдакладніла:

— Да Іванаўны ці Іосіфаўны? Тут дзве Палянскіх, і абедзве Таццяны.

— Спачатку я хацела б пабачыцца са старэйшай...

— Ну, тады праходзьце. Гэта я.

І мы зайшлі ў пакой, які звычайна завецца «залай», — круглы стол, фікус, папярвыя букеты, вышыўкі на сцяне. На модным цяпер ложку-канопцы — дыван. Дыван і на падлозе... Усё на сярэдні лад, даволі звычайнае, па-свойму сучаснае нават (толькі б пабяліць падцёкі на столі ды грубку — яны сваім запушчаным выглядам не зусім пасавалі да дывану). Абедзве мы — і гаспадыня і я — адчуваем няёмкасць гэтай стрэчы, не ўмеем адразу знайсці той патрэбны кончык, з якога можна было б пачаць размоваць клубок непрыемнай размовы. Я не першая «госця» ў доме Палянскіх — да мяне тут перабыло ўжо людзей самых розных ого колькі! І таму Таццяна Іванаўна чакае.

— Ну, дык вось, Таццяна Іванаўна, я да вас... Па пісьмах вашых дзяцей... Па вашай бядзе...

— Вось каб дачка была, каб Таня! Яна б вам усё расказала.

— Прабачце, але ў такіх пытаннях... у такіх абставінах нават няёмка ўмешваць дзяцей...

— А што ж там такога. Ёй жа ўжо 20 гадоў. Яна ўсё разумее.

Таццяна Іванаўна плача.

— Ну, вось вы самі, Таццяна Іванаў-

на, як лічыце, якая патрэбна дапамога, што трэба зрабіць?..

— Дапамагайце! Дапамагайце! — кажа яна з такім выглядам, нібыта гэта дапамога сядзіць у мяне ў кішэнні, і толькі я маруджу яе выпусціць на хату. — Разбірайцеся, што хочаце рабіце, а толькі на-казвайце!..

— Дык ужо ж як быццам і наказвалі. І не раз. А як жа будзе сям'я, як яго зусім звольняць з работы?

— Дык пры чым тут мой муж? Яе звальняйце! Яе высылайце з Будслава! Ёй лапату ў рукі — няхай зямлю капае...

— А яго?..

— А ён і муж і бацька някепскі...

— Як?!

— Грошы ён мне ўсе, да капейкі, прыносіць. І ўсё: «матка, матка»... Дзяцей не крыўдзіць...

— Як?! А пісьмы вашых дзяцей?!

— Ну, можа калі што і было... А цяпер пальцам нікога не кранае. Вось і 16-га прынес усю зарплату: «Вось, матка, табе...» 110 рублёў... А ў нядзелю святкавалі дзень майго нараджэння.

— І муж быў?

— А як жа! І муж быў. І госці былі. І пілі, і гулялі.

— Дык у чым жа справа? Я нічога па-ся гэтага не разумею...

— У чым — я і сама не разумею. Адзін недахоп — што ўстала на пучі гэта жанчына. Каб не яна — лепшага мужа не трэба.

— Прабачце, Таццяна Іванаўна, але ж у вас і раней былі непрыемнасці.

Кадр з кінафільма «Міма вокнаў ідуць паязды».

...Сібір. Невысокія сопкі, густа пакрытыя лесам. На іх схілах і размясціўся гарадок Гусев. Плывуць над ім, чапляючыся за правады, дымы старадаўняга жалезаробчага заводзіка. Побач узвышаюцца карпусы сучаснага хімічнага камбіната. Калі міма Гусева праносіцца паязды, сустракаць іх выбягае цэлая чарада хлапчукоў і

дзяўчатак. Цікава ведаць, хто прыязджае ў горад.

Вось і цяпер расчыніліся дзверы інтэрната, і на двор высыпае група дзяцей: «Маскоўскі ідзе!»

Так пачынаецца новая мастацкая кінааповесць «Міма вокнаў ідуць паязды», створаная рэжысёрам В. Крэзневым і Э. Гаўрылавым на кіна-

студыі «Масфільм» па сцэнарыю Л. Кабо і А. Хмеліна.

І хоць карціна пастаўлена на матэрыяле жыцця і работы школы-інтэрната, у ёй падымаяцца тэма значна больш шырокая — разняволенне чалавечай асобы.

У дзяцей, што жывуць у інтэрнаце, двайное жыццё: адно — паказное, для педагогаў; другое —

для сябе. Як змагацца з гэтай з'явай? Зняважаная, прыніжаная хлапечая годнасць, Як памагчы хлопцу зноў адчуць сябе чалавекам? Казёншчына, стомленасць скавалі душу нават самых адданных сваёй справе выхавальцаў, і, як пратэст супраць гэтага — ад'езд малодчай настаўніцы, што не жадае падпарадкавацца ўстаноўленым шаблонам. Слабасць? Адступніцтва? Боязь не вытрымаць у няроўнай барацьбе, зламацца? Але вось ужо ідзе ён на змену іншай — здаецца, баязлівая, нерашучая, але з раптоўнай сілай супраціўлення, стойкасцю, непахіснасцю ў перанананнях...

Галоўныя ролі ў карціне выконваюць: Фёдар Фёдаравіч — Л. Круглы, Раіса Васільеўна — Э. Някрасава, Лідзія Сяргееўна — М. Стэрнікава, Мікалай Сцяпанавіч — С. Якаўлеў, Валерый Паўлавіч — Р. Хамятаў, Яўгенія Іванаўна — І. Выхадцава.

І яшчэ адна новая работа масфільмаўцаў — мастацкая кінааповесць «Тры пары года». Аўтары сцэнарыя — Н. Палухін, Л. Саакаў і Н. Фігуроўскі, рэжысёр-паста-ноўшчык — Л. Саакаў.

— Былі. Ён не размінецца.
— Ну, дык можа не варта гэтак кожную жанчыну...

— Усё роўна, калі ўласць нічога не зробіць, дык я сама суродую! Няхай не разбівае... чужую жыццё!

— Таццяна Іванаўна, і вы ўсё гэта вось так... і на вуліцы, на людзях?

— Не буду хлусіць, бывае і драка: разоў колькі заступала і біла морду публічна... І пісала ўсім і буду пісаць!

Усё гэта гаворыцца з такім перакананнем у праваце ўласных дзеянняў, што на нейкі момант пачынае браць сумненне: а ці ёсць наогул на свеце яна, тая самая «сямейная жыццё», якую можна вось гэтак, як брудную бялізну, вытрасаць на вуліцы, на чужых вачах... Рэбіцца холадна: як пасля ўсяго гэтага людзі зноў разам, зноў муж і жонка. Што гэта — любоў, рэўнасць ці можа зусім іншае — хвароба? Маё?!

Зусім таго не хочучы, я вымушана сядзець і доўга слухаць, як лёгка выкладае адзін за другім «нумары» мужа пакрыўджаная жонка. «Нумар» у магазіне, «нумар» на рэчцы, «нумар» у жыццё...

І бегала па тых дарогах і сцежках на вакзал, на сенакос, у лес. І шукала... Саперніцу з няверным мужам. Мала што сама бегала — дык пасылала яшчэ дзяцей. «Ты сядзі на могілках, а я перахаплю іх на той дарозе...» І дзеці таксама і пільнавалі, і сачылі, і даносілі мацеры... «Ратуйце нашы душы!...»

Такі існуе сігнал бедства на марах і акіянах, калі гіне карабэль, калі ў людзей няма больш надзеі на ўласнае выратаванне. І тады, пачуўшы гэты сігнал «SOS», на дапамогу тым, хто гіне, накіроўваюцца іншыя караблі, дзе б яны ні прынялі гэты сігнал.

А на нашай надзейнай сушы — ці існуюць яны, гэтыя выратавальныя сігналы? Ці спяшаюцца людзі, хто б дзе ні па-

чуў іх, на іх заклік, на выратаванне сваіх «бліжніх»?

— Ат, што там іх ратаваць? Якое ў іх сапраўднае гора — хвароба ці дзеці галодныя? Яны (г. зн. абое Палянскія) дваццаць гадоў тут жывуць, дваццаць гадоў і калоцяцца...

Усе жыццёвыя сілы, уся душа, усе сэрца аддаецца пагоні за «саперніцай», за разлучніцай.

А цяпер на нейкі момант уявіце сабе жыццё і таго, другога, які не можа (бо ён «уласны муж») зрабіць і адзінага кроку, каб за ім не краліся следам, не сачылі, не чакалі ад яго здрады... Кажуць, калі чалавеку ўвесь час уводзіць у вушы, што ён злодзей, дык ён робіцца злодзем.

І, нарэшце, уявіце сабе, паміж гэтых дваіх, жыццё трэціх — дзяцей...

— Яны дарослыя, яны ўсё разумеюць, няхай ведаюць усё... — вось тое, на чым стаіць Таццяна Іванаўна Палянская.

Станіслаў Адамавіч Мацяйковіч, загадчык Будслаўскага сельпо, дзе працуе Мельнікава, як я прыйшла да яго, схпіўся за галаву:

— Зноў Палянскія! Вы ведаеце, мне, яшчэ маладому чалавеку, дык брыдка нават слухаць пра гэта іх сямейную гісторыю... Людзям па столькі ўжо гадоў (Палянскаму 44, Палянскай — 42)! Паверыце, за апошні час нам працаваць няма калі — усё ездзяць праверкі. Прыязджаў сакратар райкома, прыязджаў пракурор... Уборачная ў раёне, дажджы пайшлі, на полі збожжа, а тут трэба займацца калатнёй у сям'і Палянскіх.

Начальнік Крывіцкага БМУ ў Будславе — Піскуноў Васіль Маркавіч — гэтак, як і загадчык сельпо, усклікнуў:

— Калі б падлічыць камандзіроўкі і грошы, якія затраціла дзяржава на «справу» Палянскіх — дык жах возьме!

Дзея фільма адбываецца ў Сібіры, у глыбокай тайзе, на працягу трох пораў года: увосень, зімой і вясной. За гэты час трэба праласці шлях праз тайгу і сопкі, да вялікай будоўлі.

Галоўная думка карціны — высокая адказнасць кожнага за тую справу, якая яму даручана. У сутыкненні самабытных і моцных характараў, якія па-рознаму ставяцца да сваіх абавязкаў, і раскрываецца асноўная ідэя карціны.

У фільме здымаліся А. Сямёнаў, В. Самойлаў, Э. Леждзей, С. Плотнікаў.

А вось што расказвае пра сваю новую работу — мастацкую кінастужку «Накцюрн» рэжысёр-пастаноўшчык Расціслаў Гараеў:

— Наша карціна па свайму зместу не зусім звычайная для Ружанскай кінастудыі. Дзея адбываецца не ў Латвіі і нават не на тэрыторыі Савецкага Саюза, а ў Іспаніі ў гады грамадзянскай вайны і затым у Францыі. Антыфашысцкая вайна ў Іспаніі — хваляючая старонка сучаснай гісторыі, яна стала для нас легендай. Якраз Іспанія была першым полем

бітвы дэмакратыі супраць фашызму. У Іспаніі камуністы з розных краін паказалі сілу і магчымасці пралетарскага інтэрнацыяналізму, а паражэнне Іспанскай рэспублікі памагло фашыстам развязаць сусветную вайну.

Разам з многімі антыфашыстамі ў радах інтэрнацыянальных брыгад змагаліся і латышскія камуністы, а ў іх ліку і вядомы пісьменнік Жан Грыва, навела яго ляг-

ла ў аснову сцэнарыя «Накцюрн», напісанага Антанам Станкевічам.

Гісторыя кахання латыша — інтэрбрыгадаўца Жорджа і медсястры французжанкі Іветы з'яўляецца асноўным зместам фільма.

Ролю Жорджа выконвае малады латышскі акцёр Гунар Цылінскі. У ролі Іветы здымалася папулярная польская актрыса Поля Ракса.

Р. КАПЛЯ

Кадр з кінафільма «Тры пары года».

Хто такі Палянскі?.. Шафёр, хоць і канчаў курсы, пасля якіх мог бы быць дырэктарам вінзавода. Дырэктара з яго не атрымалася па прычыне, якую, думаю, тлумачыць вам зусім няма патрэбы... Цяпер Палянская: яна ж тут задурала ўсім галаву гэтай рэўнасцю...

Гэты апошні парог быў самы цяжкі. Цяжкі таму, што трэба было стрэцца з чалавекам, які не мог устаць і прыйсці, каб сказаць самому сваё слова (а можа і кулаком стукнуць па сталелі).

— Хопіць! А пра мяне забыліся?..

Не мог таму, што не мог фізічна зрабіць гэта — устаць і прыйсці... Два гады назад Аляксандр Міхайлавіч Мельнікаў, будучы ў камандзіроўцы, пры няшчасным выпадку, застаўся без абедзвюх ног...

Гэтай сустрэчы я баялася больш за ўсё. І, хутчэй за ўсё, баючыся нанесці чалавеку яшчэ адну рану (не меншую, мусіць), я проста не пайшла б на гэту сустрэчу. Але настаяла Мельнікава.

...Мельнікава не здаецца ні маладзейшай, ні харазэйшай (калі ўжо на тое пайшло і трэба прымяніць мерку жаночую: «Ён мяне любіць, бо я харазэйшая...») за Палянскую.

— Ну, памяркуйце самі: я ж цяпер (калі здарылася такое з мужам) павінна ўсё сама. Усюды сама... І сама сена накасіць на карову. І дроў з лесу прывезці... І вось абы я толькі куды выйшла — яна ўжо следам за мной і мала таго, што сама, дык і дзяцей...

...Я памылілася, калі баялася, ідучы да Мельнікавых, стрэцца з чалавекам, зломленым фізічным няшчасцем. Няшчасце (хоць ён і ходзіць на каленях) не паставіла на калені яго дух. Дзве складанейшыя аперацыі ён перанёс не для таго, каб схіліцца перад бядою. І хоць раны заживаць не спяшаюцца (па два разы на дзень перабінтоўвае іх жонка) — надзея не слабее. Толькі б пратэзы хутчэй надзець. А там ён не ўседзіць дома, маючы дыплом рахункавода.

Калі я прыйшла да Мельнікавых, Аляксандр Міхайлавіч сядзеў за кнігай. Ён сам дапамог мне:

— Ведаеце што — я не магу зразумець толькі аднаго: што патрэбна гэтым людзям? У чым сэнс іх жыцця?.. Вы мне даруйце, але я павінен зрабіць невялічкае адступленне... Калі вось гэта са мной здарылася (у Краснаўфімску, у Свярдлоўскай вобласці), я вырашыў: нічога не буду пісаць ёй (ківок у бок жонкі)... Дзяцей у нас няма. І ўяўляецца — раптам прыязджае. Знайшла!.. Я кажу: «Не паеду, нашто я табе такі?» А яна ў мяне толькі спытала: «А калі б са мной такое здарылася?..»

І вось бачыце, два гады ўжо так... А цяпер я хачу спытаць вас, калі б яна была такая... я быў бы ёй патрэбен? Ці давайце гаварыць да канца — яна мне была б патрэбна такая?..

Аляксандр Міхайлавіч паглядзеў на мяне з той мужчынскай перавагай, якая гаварыла сама за сябе.

І два словы ў заключэнне:

У восьмым нумары «Работніца і сялянка» друкавала артыкул «Выхоўвайце дачок гордымі». Пасля знаёмства з Таццянай Іванаўнай Палянскай хачу дадаць да гэтага артыкула: жанчынам-маткам быць гордымі патрэбна ў першую чаргу.

Алена ВАСІЛЕВІЧ

ТРЫЦЦАЦЬ тры гады свайго жыцця служыць правосуддзю следчы М. І. Лапан. Многа розных крымінальных спраў прайшло праз яго рукі. Праз рукі і сэрца... Бо праца следчага, часам неверагодна карпатлівая і складаная, заўсёды мае высакародную мэту: абараніць чалавека і грамадства ад злачынства. Якімі б забытанымі сцэжкамі ні пятляў той, хто падняў руку на другога чалавека ці паквапіўся на народнае дабро, яму не пазбегнуць справядлівай кары. Розум і энергія людзей, якім даручана ахоўваць наш спакой і дабрабыт, знойдуць след. Злачынства будзе раскрыта!

Пра тое, як гэта робіцца, расказвае ў сваіх нататках следчы па асоба важных справах пры пракуроры БССР М. І. Лапан.

...Бывае і так: пра тое, што здарылася сёння ноччу ў горадзе, ты, як і ўсе іншыя людзі, выпадкова пачуеш на вуліцы, у трамваі ці ў тралейбусе. Ты яшчэ не ведаеш, што сёння ці заўтра на твоей пісьмовы стол ляжа пакуль яшчэ таянка папка з рэзалюцыяй: менавіта табе даручана разабрацца з гэтай справай. А між тым першыя звесткі, часам праўдзівыя, а часам даволі блытаныя, ужо ідуць да цябе, наплываюць, як хваля людскога абурэння. І ты абурэешся разам з усімі. Бо як чалавек ты не можаш заставацца спакойным, не можаш не глядзець вакол сябе, не раздумваць...

„ВАМ ДАРУЧАНА СПРАВА...“

Ідуць на работу ці з работы людзі, вечарамі гуляюць па вуліцах вясёлыя, спакойныя, гадуць дзяцей, атрымліваюць новыя кватэры, адзначаюць святы і дні нараджэння, радуецца жыццю. І раптам:

— Сёння ноччу ў лесапарку забілі жанчыну...

— Хто? Чаму?

Сапраўды: хто? Сапраўды: чаму? Чыя бязлітасная злачынная рука замахнулася на ні ў чым не вінаватага чалавека, абарвала яго жыццё?

Я не ведаю яшчэ, мне ці іншаму следчаму, майму калегу, даручаць вось гэтую справу. Ведаю толькі адно: калі спатрэбіцца, кожны з нас будзе дні і ночы шукаць, думаць, правяраць дзесяткі версій, учэпіцца за самую таямную нітачку і асцярожна, як павуцінне, будзе разблытваць злачынны след. Кожны з нас зробіць усё, што ў чалавечых сілах, і нават звыш

Чалавек і з...

таго, каб перад судом паўстала твая, хто зробіў чорную справу.

Справа аб забойстве ў мінскім лесапарку сапраўды была даручана мне. Праз некаторы час, калі яна будзе поўнасна закончана, магчыма ўжо ў наступных нумарах часопіса я раскажу, як нам удалося натрапіць на след злачынцаў, пастараюся паказаць іх агідны твар.

А пакуль што — мая самая апошняя поўнасна закончаная справа. Аперацыя, як называю яе ў думках, —

Чырвоны „МАСКВІЧ“

І цяпер, перабіраючы даволі важную папку са справай аб забойстве Ірыны Тарасавай, я не-не ды і зноў кіну позірк на яе фатаграфію. Малады, прыгожы твар. Здаецца, нішто ніколі не пакладзе на яго цень, не прымусяць гэтыя вочы і вусны перастаць так весела, так бесклапотна смяяцца. Нават цяпер, калі дакладна вядома ўжо ўсё, што здарылася з ёй,

я яшчэ не веру, адмаўляюся паверыць, што гэтую прывабную жанчыну напаткала такая жаклівая гібель.

Але факты, факты... Іх было не так многа, калі з Малдавіі ў Беларусь пераслалі для далейшай работы справу аб загадкавым знікненні Ірыны Тарасавай і яе дачкі Жаны. Жанчына вылецела на самалёце з Кішынёва ў Мінск. У гарадскім пасёлку Узда яе чакалі бацькі. Але так і не дачакаліся. Ірына і Жана зніклі як іголки ў сто-зе сена.

Ішоў месяц, другі, трэці. Доўгія пошукі па самых розных напрамках нічога суцэльнага не прынеслі. След Ірыны і яе маленькай дачушкі згубіўся ў Мінскім аэрапорце.

За што ўчапіцца, адкуль пачынаць? Логіка і вопыт падказвалі: трэба правярыць увесь транспарт — аўтобусы, таксі, усе машыны, якія ў гэты дзень, 17 кастрычніка 1964 года, накіроўваліся ў тым напрамку, па якім павінна была ехаць Тарасова. Дзень за днём, месяц за месяцам ішла праверка. Цяжка нават уявіць, якая гэта скла-

даная праца! Былі падняты сотні пуцявых лістоў, правяраны амаль усе асабістыя справы вадзіцеляў. Удалося ўстанавіць толькі адно: ні аўтобусам, ні на таксі 17 кастрычніка Тарасова не ехала.

Усё яшчэ аставалася надзея, усё яшчэ думалася: а можа якія-небудзь складаныя жыццёвыя сітуацыі прымусялі Ірыну Тарасаву некаторы час не падаваць аб сабе звестак і яна дзе-небудзь ёсць, жыве, вось-вось адзавецца?

Бываюць у следчай рабоце іншы раз проста дзівосныя супадзенні. Справу аб знікненні Ірыны Тарасавай і яе дачкі мне даручылі весці 7 чэрвеня 1965 года. І ў гэтую ж ноч у маёй кватэры нечакана раздаўся званок. Прыйшлі работнікі Мінскай абласной міліцыі, паведамілі: — За 100 кіламетраў ад Узды, ля вёскі Старыя Цярушкі, знойдзены астанкі цела дарослага чалавека і дзіцяці...

А праз якіх паўгадзіны па начных вуліцах Мінска імчаўся службовы аўтамабіль. Работнікі міліцыі, следчыя, медыцынскія эксперты, цэлая

Педагогі і вучні Цімавіцкай сярэдняй школы імя Кузьмы Чорнага Капыльскага раёна Мінскай вобласці збіраюць дакументы аб станаўленні Савецкай улады ў сяле Цімавічы, пра герояў-землякоў, якія змагаліся з фашыстамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. На здымку: дырэктар Цімавіцкай сярэдняй школы заслужаная настаўніца Беларускай ССР Зінаіда Іосіфаўна Раманенка разам з дзевяцікласніцамі Святланай Татур, Лізай Зеліковіч і Нінай Лебедзь чытае пісьмы, атрыманыя ад герояў-землякоў.

Фота П. Наватарова.
(БелТА)

ЗАКОН

аператыўная брыгада—спяшаліся да вёскі Старыя Цярушкі, туды, дзе прытайлася чыёсьці пакуль яшчэ нераскрытае злачынства.

...Тое, што прадстала перад нашымі вачыма, нават для нас, людзей, што пабачылі нямала на сваім вяку, было невыносна жаклівае...

Цяпер усё здаецца простым: ну, вядома, гэта Ірына Тарасавіч і яе дачка. Але немагчыма нават пераказаць, каб не перагружаць чытачоў цяжкімі падрабязнасцямі, як удалося высветліць, што гэта сапраўды тыя, каго мы шукаем. Зноў былі дні і ночы працы, зноў дзесяткі спецыялістаў звяралі фатаграфіі, пакуль самымі дасканалымі навуковымі метадамі ўстанавілі: так, гэта сапраўды Тарасавіч. Сучасная криміналістыка ў такіх выпадках амаль ніколі не памыляецца.

Хто зрабіў гэта жудаснае злачынства?

Не хацелася б гаварыць, але з песні, як кажуць, слова не выкінеш. Здарылася так, што першы ценз падарэння лёг на мужа Тарасавіч і яго прыяцеля. Перад ад'ездам Ірына вырашыла разысціся са сваім мужам, і многім думалася, што ў яго і толькі ў яго аднаго маглі быць нейкія матывы і прычыны для помсты. Прынамсі, так лічылі родныя і блізкія Тарасавіч. Мы, юрысты, не мелі права безуважліва паставіцца да гэтай версіі, як і да ўсіх астатніх. Зноў нямала сіл і працы, нямала чалавечых хваляванняў прайшло праз пратаколы допытаў. Нямала дэталяў было правярана дакладна, перш чым следчы, у дадзеным выпадку я, атрымаў права сказаць:

— Не, гэты чалавек невінаваты.

Зноў давалася вяртацца туды, адкуль пачыналі... Хто мог ехаць 17 кастрычніка гэтай дарогай? Хто мог з Мінскага аэрапорта везці Тарасавіч і яе дачку? Уладальнік прыватнай машыны? Правярылі ўсіх, хто жыве ў радыусе амаль двухсот кіламетраў. Нічога, ніводнай зачэпкі, ніводнай танюсенькай нітачкі.

У каторы раз праглядаю зноў і зноў усе дакументы, карты мясцовасці, заключэнні экспертаў, раздумваю над кожным магчымым і немаг-

чымым варыянтам. Няўжо злачынца выслізне непакараны, няўжо яшчэ чыё-небудзь жыццё вольна ў гэтую хвіліну, пакуль мы ўсе думаем, шукаем, гадаем, падвяргаецца дзесьці страшэннай небяспецы? І ўсе мы, пры ўсёй нашай стараннасці, пільнасці, пры ўсім вопыце, няўжо мы акажамся бяспільнымі супраць аднаго зверу, які недзе жыве, затаіўся і лічыць сябе пераможцам?!

...Зноў еду туды, дзе адбылося злачынства. Зноў размаўляю ледзь не з кожным сустрачным. І па самаму першаму падарэнню раблю такія далёкія ваяжы, як Мінск—Волгаград, напрыклад. Мясцовы хлапец, які вучыцца дзесьці ў Волгаградскай вобласці, задоўга да таго, як знайшлі Тарасавіч і яе дачку, маўляў, раскажыце, што ў лесе пад Старымі Цярушкамі захаваны жанчына і дзіця. Пасля дэталёвай праверкі адпадае і гэтая, прыдуманая чыёсьці багатай фантазіяй «версія».

Што ж застаецца цяпер? Здаць справу ў архіў?

Паўна ў апошні ўжо раз едзе з аператыўнымі работнікамі міліцыі па знаёмых мясцінах, па Уздзенскаму, Салігорскаму, Любанскаму раёнах. І мо ў соты раз задае людзям пытанне:

— А можа хто з Мінска прыязджае сюды? Да сваякоў? Да знаёмых?

Назваюць адно прозвішча, другое... Усё гэта ўжо нам вядома. Усе гэтыя людзі правяраны. Высветлена, дзе яны былі і чым займаліся ў той дзень, калі адбылося забойства, 17 кастрычніка. І раптам—о, вось гэта ўжо сапраўды нешта новае!

— Спекулянт тут адзін на чырвоным «Масквічу» да цешчы часам з Мінска прыязджае...

Магло насцярожыць слова «спекулянт»... Слова «чырвоны «Масквіч» маглі, па асацыяцыі, напамінаць аб даўняй справе, якой займаўся я, калі забойцам аказаўся чалавек у чырвонай майцы (расказ пра гэту справу, дарэчы, змешчаны ў зборніку «Па гарачых слядах»). Але хутчэй за ўсё прывычка нічога не пакідаць без увагі ў такіх безнадзейна «цёмных» справах прымусіла, як кажуць, з усіх бакоў узяцца за гаспадару чырвонага «Масквіча», шафёра «Хуткай дапамогі» горада Мінска Аляксандра Широкава.

Ён яшчэ спаў спакойна ў тыя дні. Страх яшчэ не спіскаў яго горла. А сумленне—яно, мабыць, так ніколі і не абудзілася. Ён яшчэ спаў спакойна, спадзеючыся, што

УРАЧ РАІЦЬКА

Дарагая рэдакцыя!

Вось ужо больш 15 гадоў я выпісваю «Работніцу і сялянку». З вялікай цікавасцю чытаю артыкулы, напісаныя ўрачамі. А цяпер здарылася так, што мне самой вельмі спатрэбілася парада медыка. Справа ў тым, што ў маёй дачкі (яна перайшла ў шосты клас) пры медыцынскім абследаванні выяўлена блізарукасць. Кажуць, што гэта астанецца на ўсё жыццё. Я так расхвалывалася, што ледзь даехала дадому. Што рабіць, як правіць зрок дзяўчынцы? У кнізе «Лекавыя расліны» я вычитала, што адвар пырніку памагае пры частковай страце зроку, але там не сказана, колькі яго піць. І вось я звяртаюся да вас: парайце, калі ласка, ці варта даваць гэты адвар маёй дачушцы. А можа ёсць яшчэ якія сродкі?

А. ШАКУРЫНА

Грабянёва,
Магілёўскі раён.

Блізарукасць у людзей вядома з глыбокай старажытнасці. Ужо імператар Нерон у старажытным Рыме карыстаўся адшліфаваным крышталем ізумруда—нечым нахштальт ларнета. Але колькасць людзей з блізарукімі вачыма ўвесь час расце, прычым за апошнія дзесяцігоддзі асабліва хутка. У чым жа справа? Навука тлумачыць гэта так. Калі раней чалавек большую частку жыцця праводзіў «на прыродзе»—араў, паляваў, рыбачыў або, нават працуючы на заводзе, меў справу з вялікімі дэталямі, то цяпер воку прад'яўляецца зусім іншая нагрузка. Памяркуйце самі. Дзе і калі вочы найбольш працуюць? Пры чытанні, пры чарчэнні, пры вырабе дробных дэталей, пры зборцы аднакаляровых прадметаў і г. д. Аказваецца, што самае важнае для вока—умець бачыць не тое, што за метры і дзесяткі метраў, а тое, што на адлегласці 35—50 сантыметраў. І вока прыстасоўваецца, гэта значыць, становіцца блізарукім.

Не трэба думаць, што бывае гэта з кожным чалавекам у пасобку. Працэс адбываецца з усім чалавецтвам, ідзе ён доўгія-доўгія гады.

Наконт лячэння, паўтараю, нічога станоўчага пакуль не прыдуман. У якасці сродку, які паляпшае бачанне ў змроку, а таксама зрок наогул, ужываюць звычайныя чарніцы. Што датычыць пырніку, то пры блізарукасці ён не памагае.

Пры блізарукасці неабходна перш за ўсё карыстацца акулярамі. Гэта паляпшае зрок, аднаўляе правільныя суадносіны ў рабоце ўнутраных і знешніх мышцаў вока. Хаця такім шляхам і не заўсёды ўдаецца папярэдзіць далейшае развіццё блізарукасці, але павялічваецца яна значна меней.

Апрача акуляраў, урач можа назначыць спецыяльнае лячэнне (ёдзістыя прэпараты, ін'екцыі, хірургічнае лячэнне).

Вашай дачцы трэба пазбягаць фізічных напружанняў і прыліваў крыві да галавы. Абавязкова надзяваць пры яркім сонечным святле зацёмненыя акуляры. Важнае значэнне мае рэжым працы: пасля кожных 45—50 мінут зрокавай работы трэба даваць на 10—15 мінут адпачынак вачам.

Вы не павінны лічыць сваю дачку інвалідам і так хвалявацца. Мільёны людзей на зямлі блізарукія, але хіба гэта азначае іхнюю непаўнацэннасць? Яны не ўступаюць іншым ні ў рабоце, ні ў спорце, ні ў шчасці асабістага жыцця.

В. САЛАУХІН,
урач.

правасуддзе не раскапае яго даўняга злачынства. А ў гэты час мы ўжо ведалі, што Широкава тройчы судзілі: за нашэнне зброі, за спекуляцыю і за спробу згвалціць непаўналетнюю дзяўчынку. Мы ведалі многае. Але да той хвіліны, калі пракурор даў санкцыю на арышт Аляксандра Широкава і яму было прад'яўлена абвінавачанне ў

забойстве, павінны былі легчы на стол важкія, неабвержныя доказы. Страшна пакінуць злачынства без пакарання. Але яшчэ страшней пакараць невінаватага.

Ці вінаваты Аляксандр Широкаў?

(Працяг у наступным нумары).

Літаратурная апрацоўка
А. УЛАДЗІМІРАВАЙ.

УЗЛЁТ

Трусов плодила
наша планета,
Все же ей
Выпала честь,—
Есть мушкетеры,
Есть мушкетеры,
Есть мушкетеры,
Есть!

М. СВЯТЛОЎ

Хто з нас у дзяцінстве і ў юнацтве не зачытваўся раманами Дзюма? Хто з заміраннем сэрца, глытаючы старонку за старонкай, не захапляўся смельчакамі? Віхор неверагодных прыгод, галавакружныя паядынкі. І над усім гэтым няспынны, нязмоўчны звон сталых кліноў. Бо шпага ў руках адважных мушкетэраў была і суддзёй, і абаронцай, і адказам крыўдзіцелю, і апошнім, самым важкім аргументам у спрэчцы.

Даўно канулі ў вечнасць тыя далёкія часы. А мы зноў і зноў любімся майстрамі бліскачага клінка... Толькі цяпер гэта ўжо не смяротная схватка, а спорт — мужны, захапляючы, рамантычны, прыгожы.

Масква. Ліпень. 1966 год. 28 краін прыслалі сваіх лепшых мушкетэраў на вялікі бой. Сусветную карону аспрэчалі фехтавальшчыкі ўсіх спецыяльнасцей — шпажысты, шаблісты і рапірысты — мужчыны і жанчыны. Сярод апошніх, але далёка не апошняя, была і маладая мінчанка Таццяна Самусенка. Імя Самусенка не новае ў спартыўным свеце. Яго чулі не толькі ў нас у Беларусі, але і далёка за яе межамі — у Італіі, Францыі, Румыніі, Венгрыі, далёкай Японіі і ў многіх іншых краінах. Таня расчышчала сабе шлях да першай прыступкі алімпійскага п'едэстала ў Рыме, яе рапіра нанесла нямаля пераможных уколаў на баявой дарожцы Такійскай алімпіяды. Яна змагалася, як сапраўдны мушкетёр, у сусветных чэмпіянатах, на буйных міжнародных турнірах.

Ці ведаеце вы, што такое спаборніцтвы фехтавальшчыкаў? Ды не проста

спаборніцтвы, а чэмпіянат свету? Гэта — дзесяткі знясільваючых цяжкіх баёў, якія часам пачынаюцца раніцай і заканчваюцца пасля поўначы.

А што такое кожны бой? Гэта бязмежнае напружанне волі, нерваў, мабілізацыя ўсіх душэўных і фізічных сіл. А колькі задач даводзіцца рашаць у час толькі адной атакі? І як перахітрыць праціўніцу, заспець яе знянацку, выклікаць падманым рухам на выпадак, справакаваць на паспешлівую ўспышку — і нанесці той рашаючы ўкол, які дазволіць выйсці ў чвэрць фіналу, а затым далей і далей — аж да заветнага фіналу.

Таццяне на гэты раз удалося даволі ўпэўнена прабіцца ў фінал. Мы кажам: на гэты раз, бо часта, ах, як часта ёй вельмі не шанцавала, і яна аставалася за бортам рашаючых схватак за медалі асабістага першынства. Толькі аднойчы, сем гадоў назад, ёй пашчасціла палюбавацца цымяным водбліскам бронзы. А ў камандных спаборніцтвах яна нібы пераўтваралася і яе рапіра рабілася сапраўды залатой.

Разам з ёй у заветнай шасцёрцы нашы дзяўчаты — ды якія дзяўчаты! Кожная з іх ужо была ўвечана лаўрамі чэмпіёнкі свету — гэта Шура Забеліна, Галіна Гарохава, Валянціна Растворава і дзве іншакраінкі — Ільдзіна Бобіс, маладая прыгожая венгерка ў дымчатых акулярах, і 20-гадовая Кацярына Енчык з Румыніі.

Фехтавальнае шчасце перамяняе. У першым жа паядынку чакала няўдача. Яна прайграла Гарохавай. Непрыемна, вядома, пачынаць бой за медалі з паражэння. Але Таццяна здолела ўзяць сябе ў рукі.

На цэнтральным памосце Палаца спорту — Самусенка і Забеліна. Абедзве ведаюць моцныя і слабыя бакі адна адной. І ўсё ж Таццяна аказалася крыху больш дакладная, крыху больш рашучая, і гэтае «крыху» прынесла ёй пераможныя ачкі. А затым яна абрушыла лавіну атак на сваю сяброўку па камандзе Раствораву і выйграе 4:0! Цяпер пе-

Таццяна Самусенка.

рамога блізкая, як ніколі. І мінчанка змагалася з незвычайным натхненнем і ўздывам. Яна наносіць паражэнне Бобіс, а затым у рашучым баі прымусіла скласці зброю Енчык. А калі закончыўся гэты апошні паядынак, трэнеры Ларыса Пятроўна і Герман Мацвеевіч Бокун, усе сяброўкі кінуліся яе цалаваць.

— Малайчына, Танечка!

А тая, усё яшчэ не верачы, што яна, Таня Самусенка, цяпер ужо чэмпіёнка планеты, стаяла крыху разгубленая і збянтэжаная ўсеагульнай увагай.

Калі карэспандэнты спыталі, ці хвалювалася яна перад рашаючымі фінальнымі баямі, Таня адказала: «Не. Я больш хвалювалася за нашых шпажыстаў Лёшу Ніканчыкава і Юру Смалякова, якія фехтавалі ў той жа дзень. Мне выпала змагацца супраць маіх сябровак, экс-чэмпіёнак свету. Я ведала, што выйграе хтосьці з нас, і залаты медаль будзе ў СССР. Але, вядома, мне вельмі хацелася перамагчы».

— А яшчэ, — дадала новая чэмпіёнка свету, — запішыце, калі ласка, што ўсім сваім поспехамі я абавязана Ларысе Пятроўне Бокун — выдатнаму трэнеру і чудоўнаму чалавеку.

Да залатога медалю чэмпіёнкі свету мінскі інжынер-канструктар Самусенка дадала яшчэ адзін — за перамогу ў камандных спаборніцтвах. Два разы чэмпіёнка планеты — мала хто дамагаўся такога трыумфу ў адным першынстве. І не выпадкова, што ў яе адрас ішло так многа тэлеграм, віншаванняў. Павіншаваў Таццяну Першы сакратар ЦК КПБ П. М. Машэраў. Цёплае, прачуленае пісьмо прыйшло ад сяброў па працы.

Таццяна Самусенка цяпер у самым росквіце сіл і таленту. І мы верым, што яе імя яшчэ не раз прагучыць на фехтавальных дарожках свету.

В. АЛЕКСАНДРОВІЧ

З ЧЫМ ГУЛЯЕ МАЛОЕ ДЗІЦЯ?

Маці дала маленькаму Сярожу ачышчаныя гарбузныя семачкі. Раптам ён моцна закашляў і пачаў задыхацца. У цяжкім стане прывезлі дзіця ў бальніцу. Там устанавілі, што Сярожа ўдыхнуў семачку. Яна, праз гартань і трахею, пранікла ў бронх і закупорыла яго, выключыўшы лёгкае з акта дыхання.

Дзяжурны ўрач тэрмінова зрабіў аперацыю—горласечэнне. Пры дапамозе спецыяльных інструментаў семачку вынялі. Сярожу выратавалі. Але што давялося перажыць і яму і ягоным бацькам!

А вось яшчэ прыклад. Маці дзевяцімесячнай Ірачкі насыпала ў талерку гарох і не заўважыла, як дзяўчынка ўзяла ў роцік некалькі гарошын і пачала задыхацца. Маці спалохалася, узяла дзіця на рукі, але дзяўчынка паступова супакоілася, маці—таксама, хоць дыхальны Ірачцы было цяжка. У бальніцу яе прывезлі толькі праз двое сутак у вельмі цяжкім стане. Выратаваць дзіця не ўдалося: гарох трапіў у бронх і закупорыў яго.

Семачкі і шалупінне ад іх,

арэхі, зярняты, кавалачкі пластыку ад цацак, соскі, булаўкі, цвікі, дробныя манеты... Гэтыя бяскрыўдныя рэчы становяцца вельмі небяспечнымі, калі трапляюць у дзіцячыя рукі. Часцей за ўсё ў трахею і бронхі дзецям трапляюць гарбузныя, сланечнікавыя і іншыя семачкі. Удыхаюць гэтыя дробныя прадметы найчасцей 5—6-гадовыя малыя, за якімі ніхто не наглядае. Не дазваляйце дзецям гуляць з дробнымі рэчамі, бо малое цягне заўсёды іх у рот. Часта іншароднае цела трапляе ў дыхальныя шляхі пры глыбокім удыху, смеху, размове ў час яды, нечаканым кашлі, штуршках, спалоху. У малых дзяцей не выпрацаваны яшчэ аўтаматычныя засцерагальныя рухі ў дыхальных шляхах.

Мы казалі, што іншародныя целы трапляюць у гартань, трахею і бронхі, як правіла, праз рот. Апрача гэтага, яны могуць трапіць і са страўніка ў час зрыгвання або рвоты, а таксама з насалоткі, калі стараюцца праштурхнуць іншароднае цела, якое трапіла ў нос. Як толькі

іншароднае цела, трапіўшы ў гартань, праслізне праз галасавую шчыліну, галасавыя звязкі шчыльна змыкаюцца ў выніку рэфлектарнага спазму, і яно не выйдзе назад нават пры моцным кашлі. Не памагаюць і ўдары па спіне, што часта практыкуюцца ў быту. Ад такіх удараў можа толькі выскачыць вялікі кавалак ежы, які засеў у горле. Іншароднае цела, меншае за дыяметр трахеі, апускаецца глыбей, у правы або левы бронх.

Як толькі іншароднае цела трапляе ў гартань, трахею або бронхі, раптам паяўляюцца прыступы кашлю ў здаровага да таго дзіцяці. Гэтыя прыступы асабліва моцныя, калі яно «ходзіць» пры дыханні ўверх і ўніз па трахеі. Здаецца, што іншароднае цела ўшчамілася ў трахеі. Тады кашаль значна слабейшы, паяўляецца задышка. Калі іншароднае цела вялікае або калі яно заціснута паміж галасавымі звязкамі (напрыклад, мясная катка), задышка можа быць вельмі рэзкай. Іншы раз назіраецца кровахарканне: катка або іголкі вострымі краямі ра-

ніць слізистую абалонку дыхальных шляхоў. Калі іншароднае цела трапіць у гартань—голос становіцца бязгучны.

Пры самым нязначным падэрэнні, што ў дыхальных шляхах дзіцяці трапіла іншароднае цела—зараз жа дастаўце яго ў бальніцу. Бадай, самыя небяспечныя—гэта зярняты фасолі, гароху, бобу. Яны хутка разбухаюць, павялічваюцца ў размерах і закупорваюць бронхі.

Не дазваляйце дзецям браць у рот усё, што трапіць пад руку, адвучайце іх ад гэтай шкоднай прывычкі, не дазваляйце гуляць з дробнымі прадметамі. Не давайце дзецям рыбу з касцямі, семачкі, арэхі. Гатуючы ежу, вымайце дробныя косці і абломкі. Сачыце, каб дзеці ў час яды не смяшаліся, не размаўлялі, не смяшылі адно аднаго.

Памятайце, што калі іншароднае цела трапіць у глыбокія дыхальныя шляхі, дзіця можа загінуць, пакуль яму паспеюць аказаць медыцынскую дапамогу. Цяжкія, небяспечныя для жыцця ўскладненні ўзнікаюць іншы раз нават пры ўдалым выцягванні іншароднага цела.

Дацэнт В. КАЛЯДА

МАМА, НЕ КРЫЧЫ!

Нязначныя на першы погляд памылкі ў выхаванні дзяцей адмоўна ўплываюць на іх псіхіку, а ў многіх выпадках служыць прычынай разбурэння іх здароўя. Не ўсе дзеці аднолькавыя. Бацькі павінны ведаць сваё дзіця, яго індывідуальныя асаблівасці і змены, якія адбываюцца ў ім у ходзе развіцця арганізма. Адны дзеці лёгка ўзбуджаюцца і вельмі жвавыя. Другія—спакойныя, марудлівыя, нетаварыскія. Трэція вясялыя і жыццярэдасныя, але самая нязначная сутычка з сябрамі або зробленая заўвага могуць вывесці іх з душэўнай раўнавагі. Розніца ў паводзінах і рэакцыях дзяцей, якія жывуць у аднолькавым сямейным асяроддзі, тлумачыцца розніцай тэмпераментаў, гэта значыць тыпаў нервовай сістэмы. Тып нервовай сістэмы не з'яўляецца нечым дадзеным раз і назаўсёды. Ён можа змяніцца пад уплывам жыццёвых умоў і перш за ўсё—выхавання.

Многія маці часам не звяртаюць увагі на свой тон. На самае нязначнае праўленне непаслухмянасці яны рэагуюць крыкам, знявагай, ліцаць, што крык—«надзейны педагогічны сродак выхавання». Між тым гэта дрэнная прывычка, якая, на жаль, моцна ўкаранілася.

Павышаны тон і грубыя словы нервуюць дзяцей. Дзеці са слабай нервовай сістэмай, з якімі груба абыходзіцца, ходзяць падаўленыя, плачуць без прычыны; у іх развіваюцца хваравітая нерашучасць і страх. Дзеці дашкольнага або малодшага школьнага ўзросту, якіх падазраюць у разумовай адсталасці, пры даследаванні часта аказваюцца зусім нармальнымі, але вельмі нервовымі. Паказальны, напрыклад, такі выпадак: у дзіцячы псіхалагічны дыспансер была прыведзена на кансультацыю сямігадовая дзяўчынка, вучаніца першага класа. Маці скардзілася, што яна павольна і з вялікімі намаганнямі засвойвае вучэбны матэрыял. На пытанні дзяўчынка адказвала няпоўна і ледзь чутна. Рукі пры гэтым у яе дрыжэлі, а далоні пакрыліся потам—тыповыя прыкметы нервоваасці. Марудлівасць і някемлівасць дзяўчынкі абуралі маці, і яна нават у прысутнасці незнаёмых людзей не магла ўстрымацца ад гру-

бай заўвагі. Дзяўчынка так збянтэжылася, што не магла вымавіць больш ні слова. «Мама, не крычы»,—прамармытала яна скрозь слёзы і расплакалася.

Псіхічна дзяўчынка была правільна развітая для свайго ўзросту, але грубае абыходжанне і страх скоўвалі яе думку. Замест павышанага тону і пагроз патрэбны былі спакійныя і цяплівыя адносіны, якія памаглі б ёй пераадолець збянтэжнасць і баязнь.

Не менш шкодзіць грубасць у абыходжанні з лёгка ўзбуджальнымі дзецьмі. Вось што расказвае дзевяцігадовы хлопчык (ён лёгка раздражняецца, неспакійны). «Мая мама крычыць па любой прычыне і без прычыны. Гэта так мяне раздражняе, што я раблю ёй на злосць... мне здаецца, што ў гэты момант я ўвесь дрыжу. А калі яна гаворыць спакойна, мне вельмі добра». У бальнічнай абстаноўцы хлопчык быў спакойнейшы. Але ў прысутнасці маці ў ім як быццам штосьці напружвалася, ён нерваваўся і паводзіў сябе груба. На любую яе заўвагу ён крычаў і тупаў нагой.

Грубый тон і нетактычныя заўвагі прыніжаюць годнасць дзіцяці. Праўда, некаторы час яно будзе слухацца, але толькі ад страху. Не трэба забываць, што выхаванне—гэта не насілле, не дрэсіроўка з дапамогай крыку. Некаторых дзяцей грубасць нервуе да такой ступені, што даводзіцца іх лячыць. У іншых узнікаюць непрыемныя рысы ў характары, якія ў далейшым замінаюць і ў вучэнні і ў жыцці.

Усе дзеці вельмі чулыя да формы абыходжання. Іх злупе рэзкі, пагардлівы тон дарослых, выказаная ў катэгарычнай форме забарона і няўважлівыя адносіны да іх думкі. Не трэба забываць, што ўпартасць і непаслухмянасць дзяцей—не пастаянная рыса. Дзеці могуць быць неспакійнымі і нестараннымі з аднымі і спакойнымі, дысцыплінаванымі—з другімі. У дзяцей ёсць свой духоўны свет, які дарослыя не заўсёды разумеюць.

Бацькі павінны быць тактычнымі. Да дзяцей трэба звяртацца спакойным і рашучым тонам, як да дарослых людзей. Памагаюць не грубасць або лішняе сентыментальнасць і распешчанасць, а разумная і справядлівая патрабавальнасць. На дзіця значна болей уплывае асабісты прыклад бацькоў, чым спроба іх у чым-небудзь пераканаць. Маці павінна з'яўляцца для дзіцяці прыкладам для пераймання, а не выклікаць у яго страх. Добрая маці—сябра і дарадчык дзіцяці, чалавек, да якога яно адносіцца з давер'ем.

(З часопіса «Лада»).

Парушаная цішыня.
Фотаэцюд Н. Русенкі.
(БелТА)

ПЕРШАГА верасня сотні тысяч савецкіх дзяцей упершыню пераступілі парог школы.

Ваш сын ці дачка таксама сталі вучнямі першага класа.

Гэта вялікая падзея для іх, важны пералом у дзіцячым жыцці.

Галоўным становіцца праца.

Бацькі кожны дзень ходзяць на работу, у іх свае працоўныя абавязкі, і маленькі школьнік цяпер таксама кожную раніцу ўстае і ідзе на сваю «работу», дзе ў яго ёсць свой важны абавязак — добра вучыцца.

З моманту паступлення ў школу адразу пашыраецца круг зносін дзіцяці. Школа, клас, жыццё ў калектыве сяброў паступова пачынаюць займаць усё больш важнае месца. Школа становіцца чымсьці цэнтральным у жыцці дзіцяці.

У СЯМ'І — ПЕРШАКЛАСНІК

Бацькі, аддаючы свайго сына ці дачку ў школу, хочуць, каб яны добра вучыліся. Як жа арганізаваць жыццё першакласніка, каб з першага вучэбнага дня ён паспяхова выконваў усе школьныя правілы і патрабаванні настаўніка? Як зрабіць, каб першыя крокі не былі вельмі цяжкія?

Перш за ўсё неабходна падтрымліваць рэгулярную сувязь са школай, з настаўнікам, выконваць яго ўказанні і парады. Без гэтага нават самаму вопытнаму педагогу цяжка выходзіць і вучыць дзяцей. З першага дня знаходжання дзіцяці ў школе арганізуйце для яго ў сям'і цвёрды распарадак ва ўсім, дакладны рэжым дня. Па дамоўленасці з настаўнікам устанавіце расклад: калі ўставаць, рабіць зарадку, снедаць, ісці ў школу, калі абедзець і адпачываць, рабіць урокі, гуляць, чытаць, вячэраць, класціся спаць. Правільны рэжым дня ўмацоўвае здароўе, палягчае працу.

Маленькі вучань часта яшчэ не ўмее сканцэнтравана працаваць, асабліва калі штосьці яму замінае: шум, размова, радыё. Таму вельмі важна, каб нішто не адцягвала яго ўвагу і не перашкаджала працаваць удумліва і ўважліва.

Адвядзіце школьніку свой куток, пастаяннае рабочае месца, зручнае і дастаткова асветленае. Тут ён будзе рыхтаваць урокі, маляваць, чытаць, майстраваць, трымаць свае кнігі, сшыткі. Стол і крэсла для заняткаў павінны адпавядаць росту дзіцяці.

Трэба прыняць за правіла, каб праз кожныя 45 мінут заняткаў рабіўся перапынак на 10—15 мінут. Няхай гэтыя мінуты пройдуць у руху (пагуляць з мячом, выканаць некалькі практыкаванняў, выйсці на двор, на вуліцу). Прывучайце дзяцей час ад часу праветрываць пакой, дзе яны займаюцца: чыстае паветра павышае працаздольнасць. Назірайце за пасадкай дзяцей, не давайце горбіцца, не дазваляйце займацца лежачы ці чытаць у час яды.

Каб вучань паспяваў і добра вучыўся, бацькі з першага дня павінны прывучыць яго выконваць хатнія заданні самастойна. Уменне самастойна працаваць узнікае не адразу. Памажыце дзіцяці выпрацаваць правільныя прыёмы і навыкі самастойнай работы, штодня правярайце і назірайце, як яно выконвае хатнія заданні, ці разумее тое, што вучыць.

Некаторыя таты і мамы спяшаюцца памагчы дзіцяці нават калі яно само добра спраўляецца са школьнымі заданнямі. І наадварот, нямала ёсць такіх бацькоў, якія зусім не памагаюць дзецям у вучэбнай працы, дазваляючы дзейнічаць самастойна.

І празмерная апека, і поўная «свабода» не даюць карысці. Дапамога павінна быць разумная. Яна прынясе карысць толькі тады, калі будзе ўзбуджаць у дзіцяці цікавасць, ахвоту, любоў да вучэбнай працы.

Вяртаючыся са школы, дзеці вельмі любяць расказаць пра ўсё, што там было, хто якія атрымаў адзнакі, пра што гаварыў настаўнік, каго ён хваліў, а каму зрабіў заўвагу. Не адмахвайцеся ад дзіцячай шчырасці! Кожны дзень знайдзіце час і спытайце ў дзіцяці пра яго заняткі ў школе. Заахвочвайце поспехі яго (не захвальваючы!), адзначайце ўсякі маленькі рух наперад у навучанні і паводзінах. Калі ваша дзіця прывыкне дзяліцца з вамі ўсімі школьнымі навінамі, вы заўсёды будзеце ведаць яго жыццё, яго перажыванні і настроі, убачыце своечасова маленькую няўдачу і здолееце яму памагчы, своечасова ўздзейнічаць на яго.

А. ДАБРАВОЛЬСКИ,
навуковы супрацоўнік Інстытута педагогікі.

НА ПАРО 3

Генеральная ўборка

Генеральная асенняя ўборка патрабуе шмат працы. Кожная шуфляда, кожная паліца — усё павінна быць прагледжана, вычышчана, дзверы і вокны — працёрты, палавікі памыты. Таму работу неабходна размеркаваць паміж усімі членамі сям'і. Сын і бацька могуць прывесці ў парадак гарышча і склеп, выбіць і вычысціць матрасы. Дачка — прыбраць у гардэробе, памыць фіранкі, памыць дзверы і вокны цёплай вадой з мылам. Малодшыя дзеці ахвотна зоймуцца кнігамі; ачысцяць іх ад пылу, расставяць па месцах.

Кожнай гаспадыні хочацца, каб яе дом быў цёплы і ўтульны ў пахмурныя асеннія і зімовыя дні. Пачніце з уваходных дзвярэй. Як бы вы добра іх ні зачынялі, яны ўсё роўна будуць прапускаць халоднае паветра, калі іх не ўцяпліць. У ніжняй частцы дзвярэй прыбіце вузкую палоску лямцу. Шчыльна прылягаючы да падлогі, ён не будзе прапускаць халоднае паветра.

Каб холад не прабраўся ў вокны, шчыльна зачыніце аконныя створкі, падрыхтуйце замазку (прасушаныя молаты мел змяшайце з аліфай, пакуль не атрымаецца паўвадкавая маса, і паступова дадавайце мел да ўтварэння тугога эластычнага цеста). Здыміце леташнюю замазку. Яна лёгка ачышчаецца, калі змачыць яе раствором шчолаку. Цяпер бярыце стамеску або шырокую адвёртку — і за справу.

Падрыхтуйце мучны клейстар або заварыце крухмал, нарэжце вузкімі палоскамі паперу і ўцяпліце рамы. Каб панізіць вільготнасць паветра паміж шыбамі і засцерагчы іх ад абледзянення, пастаўце паміж пераплётаў 1—2 шклянкі з раствором спажыванай солі. Не раім пракладаць рамы ватай або апілкамі: у іх скопліваецца вільгаць, а гэта псуе падаконнікі.

Для ўсіх гэтых работ лепш за ўсё выбраць дзень не сыры, ясны, калі дзверы і аконныя пераплёты зусім сухія.

За лета пацямнела масляная фарба на вокнах і дзвярах. Яе можна асважыць працёршы рамы і дзверы масляным лакам, разведзеным папалам са шкпінарам.

Будзеш ты салёны...

...Так жартам прыгаворваюць грыбнікі, убачыўшы, як вылазіць з-пад леташняй ігліцы і моху здаравяк на тоўстай, мясістай ножцы. Зімой салёныя грыбы — гэта не толькі смачная, апетытная закуска. Зліўшы расол і вымачыўшы іх у халоднай вадзе, можна прыгатаваць з такога «паўфабрыката» суп, начынку для піражкоў, можна іх засмажыць, запячы.

Соляць усякія грыбы, але найлепшыя з усіх — грузды і ваўнянкі. Іх вымочваюць 1—2 дні ў халоднай падсоленай вадзе, мяняючы вадку не радзей двух разоў у суткі. Затым мыюць і злёгка абсушваюць. На дно кадзшкі кладуць слой солі, затым — грыбы слямяі не больш 6 сантыметраў, перасыпаючы соллю з прыправамі (50 грамаў солі на

ДЗЕ ЗІМЫ

кілаграм грыбоў, а для рыжыкаў 40 грамаў). Зверху прыкрываюць тканінай і драўляным кружком, прыціскаюць каменем. Праз некалькі дзён, калі грыбы асядуць, можна дадаць новую порцыю. Праз месяц-паўтара іх можна падаваць на стол.

Гэта так званая халодная засолка. Але можна засаліць грыбы і гарачым спосабам — тады яны будуць гатовы хутчэй, дзён праз 25. Гарачым спосабам соляць баравікі, падасінавікі, бакбі, масляты, лісічкі, апенькі, валуі. Грыбы адварваюць у кіпячай падсоленай вадзе (2 сталовыя лыжкі на літр вады). Валуі, апрача таго, перад варкай вымочваюць 2—3 дні. Вараць на павольным агні, час ад часу памешваючы і здымаючы пену. Як толькі грыбы асядуць на дно і вада стане празрыстай, іх вымаюць, адцэджваюць на рэшата, астуджаюць і складаюць у кадушкі або слоікі, перасыпаючы соллю (30 грамаў на кілаграм грыбоў). Дадаюць і спецыі: лаўровы ліст, чорны перац, кроп, часнок, лісце чорных парэчак.

Рыжыкі можна саліць «сухім спосабам». Іх не мыюць, а старанна ачышчаюць і праціраюць, закладваюць у пасуду і перасыпаюць соллю (40 грамаў на кілаграм грыбоў), пакрываюць чыстым шматком і драўляным кружком з грузам. Прыпраў дабаўляць не трэба: рыжыкі ад іх цямяюць.

Кадушка пад капусту

Каб квашаная капуста атрымалася смачная, неабходна захаваць дзве ўмовы: кадушка павінна быць чыстая, а колькасць солі добра вызначана.

Бочкі і кадушкі лепш за ўсё дэзінфікаваць парай серы або нягашанай вапны. Пакладзіце серу ў бляшанку, запаліце і шчыльна прыкрыйце бочку. Вапну ў бляшанцы заліце вадой і таксама закрыйце бочку. Праз 2—3 дні памыйце бочку халоднай вадой.

Новую драўляную бочку пратрымайце з вадой 2—3 тыдні, каб выдаліць дубільныя рэчывы, якія пагаршаюць смак саленняў. Ваду часта мяняйце. Затым адпарце бочку вярвам і закрыйце. Памытую і дэзінфікаваную пасуду трыймайце з вадой да засолкі, мяняючы яе кожны дзень або праз дзень.

Яблыкі да вясны

Калі вы хочаце захаваць яблыкі да вясны, загарніце іх у паперу і пакладзіце ў скрынкі. Дно скрынкі засцяліце паперай, на яе насыпце драўляных стружак, а наверх кладзіце плады. Рад пладоў зноў пакрываецца паперай і стружкамі, затым ідзе другі рад пладоў і г. д. Лепей браць стружкі лісцевых дрэў (стружкі хвойных парод надаюць яблыкам пах смалы). Замест стружак можна скарыстаць дробны сухі торф.

Чым пазней сабраны яблыкі, тым лепей яны захоўваюцца. Антонаўка, які пры нулявой тэмпературы могуць ляжаць 8—9 месяцаў.

Скрыні з фруктамі нельга ставіць побач з моцнапахнучымі прадуктамі. Так,

яблыкі, якія захоўваюцца побач з бульбай, будуць мець непрыемны «земляны пах».

Рабіна і яблыкі

І на тое і на другое сёлета вялікі ўраджай. Зварыце іх разам, дадаўшы невялікую колькасць цукру (а то і зусім без яго). Атрымаецца вельмі прыемнае на смак павідла.

На 2 кг яблыкаў трэба ўзяць 100 г. кранутых марозам ягад рабіны. Яблыкі абярыце, нарэжце на долькі, складзіце разам з рабінай у эмаліраваную каструлю, падліўшы на дно 1—2 лыжкі вады. Накрыйце накрыйкай і ўварыце да мяккасці. Гарачую масу пратрыце праз сіта (толькі не металічнае!), зноў пастаўце на агонь і, памешваючы, кіпяціце каля 5 мінут. У гэты час можна дадаць цукар — ад 200 да 400 грамаў.

Гарчае пюрэ складзіце ў аблітыя вярвам і прасушаныя слоікі і закатайце накрыйкамі. А калі ў вас няма закатачнай машыны і бляшаных накрывак — скарыстайце звычайныя бутэлькі. Добра памыйце іх, абліце вярвам, пратрымайце на гарачай пліце, каб усярэдзіне не засталася ні кроплі вільгаці, і налівайце пюрэ праз чыстую, пракіпячоную лейку. Калі бутэлькі астынуць, закупорце коркамі, пракіпячонымі ў вадзе з содай (чайная лыжачка соды на шклянку вады). Апусціце горлачкі бутэлек у расплаўлены сургуч або смалу.

Саленне агуркоў

Агуркі для засолу павінны быць зялёныя, цвёрдыя, пругкія, не перарослыя, з малымі насеннымі камерамі, прыблізна аднаго памеру.

Перад засолкай агуркі перабіраюць, адкідаюць непрыгодныя, добра мыюць і зараз жа кладуць у бочку.

Прыводзім прыкладную рэцэптуру засолу. Каб мець 100 кг салёных агуркоў, трэба 106 кг свежых агуркоў, 3—4 кг кропу, 500 г карэнняў хрэну, 500 г лісця хрэну, 300—400 г часнаку, 100 г свежага горкага стручковага перцу або 24 г сушанага, 500 г лісцяў пятрушкі і сельдэрэю, 1 кг лісцяў чорных парэчак або вішні. Солі — 1 кг або 900 г на 10 літраў вады.

Раім таксама прыбавіць эстрагон, маяран, чабор, календру.

Зяленіва пахучых раслін павінна быць свежае, не перарослае, без броду і плесні. Перад засолкай яго перабіраюць, адразаюць карэнні, мыюць у халоднай вадзе і рэжуць на кавалкі даўжынёй 7—10 см. Часнок і карэнні хрэну ачышчаюць і разразаюць на кавалачкі.

На дно бочкі кладуць адну трэць патрэбнай колькасці прыпраў і ўкладваюць агуркі радамі да палавіны бочкі. Бочку ўстрасаюць, каб ушчыльніць гародніну, зноў кладуць частку спецыі і запаўняюць агуркамі. Наверх кладуць апошняю трэць прыпраў.

Каб паскорыць броджэнне і захаваць натуральны колер агуркоў, іх перад укладкай у бочку апускаюць у кіпечень на 2—3 секунды і зараз жа астуджаюць у халоднай вадзе. Пасля ўкладкі агуркоў і прыпраў наліваюць расол, накрываюць агуркі чыстым пракіпячоным па-

латном або 2—3 слямі марлі з невялікім грузам (не больш 10% ад вагі агуркоў).

Можна перакласці агуркі лісцем белакачаннай капусты або пакласці ў бочку кавалак жытняга хлеба. Гэта паскарае броджэнне.

Захоўваць салёныя агуркі лепей за ўсё пры тэмпературы ад нуля да 3 градусаў цяпла.

Мачэнне яблыкаў

Для мачэння адбіраюць здаровыя яблыкі асенне-зімовых і зімовых сартоў з віннакіслым смакам і шчыльнай мякаццю. Летнія гатункі яблыкаў для мачэння непрыгодны.

Зняўшы з дрэва, яблыкам даюць ляжаць 15—20 дзён і толькі пасля гэ-

тага замочваюць. Іх перабіраюць, адкідаючы гнілыя, чарвівыя, бітыя, хворыя. Лепш за ўсё мачыць яблыкі ў дубовых бочках або кадушках, можна таксама і ў эмаліраванай або шклянёнай пасудзе.

Бочкі падрыхтоўваюць гэтак жа, як і пры квашанні капусты. Шклянёныя слоікі і бутлі старанна мыюць гарачай вадой з содай і прапаласкваюць некалькі разоў кіпячонай вадой. Перад ужываннем абліваюць пасуду кіпелнем. Таксама падрыхтоўваюць і эмаліраваную тару.

Дно бочкі высцілаюць чыста памытай і аблітай вярвам жытняй або пшанічнай саломай і шчыльнымі радамі кладуць добра памытыя яблыкі. Саломай выкладваюць таксама і сценкі бочкі. Кладуць лісце мяты, чорных парэчак, вішні, сельдэрэю, пастарнаку. Запоўніўшы бочку, накрываюць яблыкі слоём саломы і заліваюць заліўкай з цукрам, соллю і соладавым суслам (замест соладу можна браць муку).

Каб атрымаць 100 кг мочаных яблыкаў, бяруць 107 кг свежых яблыкаў, 2 кг цукру, 1 кг солі, 0,5 кг соладу (або 1 кг жытняй мукі). Раіцца таксама прыбавіць 150—200 г гарчыцы ў парашку.

Соладавае сусла робяць так: на 5 л вады кладуць 0,5 кг соладу (прарошчанага ячменю), награвваюць да кіпення і кіпяцяць 15 мінут. Калі замест соладу бяруць жытнюю муку, то яе спачатку разводзяць у невялікай колькасці халоднай вады (на 1 частку мукі 1—2 часткі вады) і заварваюць гарачай.

Пасля заліўкі растварам бочку з пладамі вытрымліваюць на працягу 6—7 дзён пры тэмпературы 18—20 градусаў для папярэдняга броджэння. Затым даліваюць заліўкай, шчыльна закрываюць і ставяць у склеп. Праз 1,5—2 месяцы мочаныя яблыкі гатовы. Гэтаксама мочаць і грушы.

Пры мачэнні яблыкаў і груш можна цукар замяняць мёдам (1,5—2 кг на 100 кг яблыкаў). Будзе вельмі прыемны мядовы пах і смак.

КУЛІНАРЫЯ

3 МОРКВАЙ І БУЛЬБАЙ СУП МАЛОЧНЫ

Бульбу нарэжце вялікімі кубкамі, моркву — дробнымі. Прыпусціце моркву ў падсоленай вадзе да палавіны гатоўнасці, дадайце нарэзаную бульбу і варыце, пакуль не будзе гатова. Рэшткі вады зліце, а замест яе ўліце кіпячае малако. Суп запраўце сметанковым маслам і цукрам.

На літр малака трэба ўзяць 3—4 морквіны, 0,5 кг бульбы, паўтары лыжкі сметанковага масла, лыжку цукру.

БУЛЬБЯНЫЯ ПРАСНАКІ З КАЎБАСОЙ

З бульбы і мукі замясціце на дошцы цеста; калі яно вельмі тугое, пакласці палавіну яйка або адзін жаўток, дадаць дробна нарэзаную каўбасу, сфармаваць даволі тоўстыя праснакі і спячы іх на патэльні на алеі.

400 г працёртай варанай бульбы, 150 г мукі, 1 яйка, 200 г каўбасы, соль, алеі.

БУЛЬБА Ў МАЛОЧНЫМ СОУСЕ

Абабраную і прамытую бульбу нарэжце вялікімі кубкамі, зварыце ў падсоленай вадзе, адкадзіце на друшляк або сіта, каб сцякла вада. Затым перасыпце ў каструлю, заліце гарачым малочным соусам, перамяшайце, праварыце каля 10 минут, пасыпце зяленівам пятарушкі, чорным перцам і зніміце з агню. Соус гатуюць так: сталовую лыжку мукі злёгку падсмажваюць з 2 сталовымі лыжкамі сметанковага масла, разводзяць шклянкой малака і палавінай шклянкі вады, у якой варылася бульба. Цяпер пасаліце і варыце, увесь час памешваючы. Соус па гушчынці павінен быць такі, як смятана.

АЛАДКІ З ЯБЛЫКАМІ

У малацэ растварыце дрожджы, цукар, соль. Усыпце пшанічную муку, пакладзіце яйкі і перамяшайце так, каб цеста было аднароднае. Замешанае цеста на 3—4 гадзіны пастаўце ў цёплае месца. У працэсе броджэння цеста абамніце. Абабраныя яблыкі з выразанай сарцавінай нарэжце на маленькія скрылечкі і пакладзіце іх у цеста перад выпечкай. Смажце аладкі на добра нагрэтых патэльных, змазаных тлушчам. Падаючы на стол, паліце маслам або смятанай.

На 240 г мукі — 2—3 яблыкі, адно яйка, шклянка малака, чайная лыжка цукру, 12 г дрожджаў.

ЯБЛЫЧНЫЯ БЛІНЦЫ

Жаўткі з цукрам збіць разам з малаком, дадаць лімонную цэдру, муку, змяшаную з содамі, і збітыя бялкі. Пад канец пакласці ачышчаныя і тонка нарэзаныя яблыкі, размяшаць і

пячы на добра разагрэтых патэльных, як звычайныя блінцы. Перад падачай на стол пасыпаць цукрам.

2 яйкі, 80 г цукру, 1 шклянка малака, 160 г мукі, чайная лыжка пітной соды, лімонная цэдра, 300 г яблыкаў, 50 г тлушчу.

ЗАПЯКАНКА З ЛОКШЫНЫ І ЯБЛЫКАЎ

У кіпячае падсоленае малако ўсыпце 200 г локшыны. Увесь час памешваючы, варыце, пакуль не атрымаецца густая каша. Зніміце з агню, дайце астыць. Тым часам разатрыце на густую пену 70 г сметанковага масла з 70 г цукру і 3 яечнымі жаўткамі. Змяшайце з локшынай, дабайце збітыя яечныя бялкі і пакецік ваніліну. У форму, змазаную маслам і пасыпаную мукой, пакладзіце частку падрыхтаванай такім чынам локшыны, на яе — слой ачышчаных і нарэзаных яблыкаў, пакрыйце рэшткамі локшыны і заліце 2—3 сталовымі лыжкамі тапленнага масла. Запякайце ва ўмерана гарачай духоўцы каля 30—45 минут. Падаючы на стол, пасыпце локшыну цукровай пудрай.

ПЕЧАНЫЯ ЯБЛЫКІ З БРУСНІЦАМІ

З яблыкаў дастаньце сарцавіну з зярнятамі і запоўніце гэту адтуліну брусніцамі з цукровым пяском. Падрыхтаваныя яблыкі пакладзіце на бляху, падліце крыху вады і запякайце ў духоўцы 15—30 минут, у залежнасці ад гатунку яблыкаў. Пры падачы пасыпце цукровай пудрай.

На паўкілаграма яблыкаў — тры чвэрці шклянкі цукровага пяску, шклянка брусніцы, лыжка цукровай пудры.

ПУДЗІНГ З ГАРБУЗА І ЯБЛЫКАЎ

Гарбуз абярыце, разрэжце ўдоўж, выражце семкі і валонны і нарэжце скрылечкамі. Уліце малако і патушыце да палавіны гатоўнасці. Затым пакладзіце тонка парэзаныя яблыкі (іх трэба абабраць, выразаць зярняты і сарцавіну), сметанковае масла, соль, цукровы пясак, карыцу, перамяшайце і тушыце да гатоўнасці. Затым гэтую сумесь астудзіце да 50—60°, пакладзіце яечныя жаўткі і старанна перамяшайце. Уліце збітыя яечныя бялкі і зноў асцярожна перамяшайце. Масу пакладзіце на патэльную, змазаную маслам, і запячыце ў духоўцы.

Пры падачы нарэжце на порцыі і паліце смятанай.
На 600 г гарбуза — 600 г яблыкаў, шклянка малака, 2 ст.

лыжкі цукровага пяску, 2 яйкі, 1 ст. лыжка сметанковага масла, 4 ст. лыжкі смятаны.

Рэцэпты чэхаславацкай кухні

ФРУКТОВЫЯ КНЕДЛІКІ

Тыповая страва чэшскай кухні — фруктовыя кнедлікі. Аснову іх складае цеста. Сорт яго і склад залежаць ад мясцовых звычак і ад віду фруктаў, якімі начиняецца.

Для цеста бяруць муку вышэйшага гатунку. Каб кнедлікі былі пышныя, кладуць яйкі, мяккі тварог або цвёртую вараную бульбу. Вельмі многае залежыць ад гушчынці цеста і добрай яго апрацоўкі. Вымешанае

цеста трэба раскачаць і разрэзаць на квадрацікі або зрабіць з яго каўбаску і парэзаць на кавалачкі.

Памытыя, высушаныя фрукты, без костачак, акуратна і раўнамерна загортваюцца ў цеста. На прыведзеныя рэцэпты цеста будзе досыць паўкілаграма сліў, вішань, яблыкаў, груш.

Вады для варкі кнедлікаў трэба шмат, каб кнедлікі «плавалі». Апускаюць іх у круты вар і падтрымліваюць кіпенне. Кнедлікі варацца ў залежнасці ад віду і велічыні 5—8—10 мінут. Каб пераканацца, ці праварылася цеста, трэба дастаць і разрэзаць адзін кнедлік.

Кнедлікі вымаюцца шумоўкай. На талерцы іх пасыпаюць тварагом, затым паліваюць маслам або густой смятанкай. Прыводзім некалькі рэцэптаў фруктовых кнедлікаў.

КНЕДЛІКІ З ДРОЖДЖАВАГА ЦЕСТА

Дрожджы пакласці ў кубак, прыбавіць туды цукру, лыжку

мукі, малака, збіць закваску і даць ёй падысці. Муку прасеяць у міску, убіць яйка, вільць растоплены тлушч і закваску. Цеста добра вымесіць. Даць падысці каля паўгадзіны, затым падзяліць на кавалачкі і загортаць у іх фрукты.

На 300 г пшанічнай мукі — 1 яйка, 4 ст. лыжкі малака, 30 г масла або маргарыну, 5 г солі, 20 г цукру, 5 г дрожджаў.

КНЕДЛІКІ З БУЛЬБЯНАГА ЦЕСТА

Муку прасеяць у міску, пакласці бульбу, збітыя з малаком яйкі, соль і соду разам з мукой. Цеста добра вымесіць і адразу рабіць кнедлікі. Кнедлікі варыце зараз жа, бо ад ляжання бульбянае цеста робіцца вадкае.

На 300 г пшанічнай мукі — 800 г цёртай варанай бульбы, 1 жаўток, 1 цэлае яйка, каля 2 ст. лыжак малака, 5 г солі, пітная сода на кончыку нажа.

КНЕДЛІКІ З ТВАРОЖНАГА ЦЕСТА

Масла перамяшаць з тварагом, цукрам і яйкамі. Дадаць прасеяную муку, соль і, калі трэба, крыху малака. Замясціць негустое цеста і загартуць у яго фрукты.

На 250 г пшанічнай мукі 1—2 яйкі, 100 г мянлага тварагу, 2 ст. лыжкі малака, 20 г масла, 20 г цукру, 5 г солі.

● Пры варцы супу майце на ўвазе, што ялавічына ўварваецца за 2—3 гадзіны, свежая капуста — за 40—50 минут, морква — за 30—35 минут, а макаронныя вырабы — за 20—25 минут. У адпаведнасці з гэтым і закладвайце ў каструлю кожны прадукт.

● Пры смажэнні перш нагрэйце патэльную, пасыпце дробчай солі і толькі тады кладзіце тлушч. Не будзе распырсквацца тлушч, паменшыцца яго расход.

● Каб пры смажэнні цыбуля атрымалася залацістая і была смачнейшая, дадайце дробчак цукровай пудры.

● Хрэн вы прыгатуеце вельмі лёгка, калі пакінеце яго нанач у халоднай вадзе.

● Пафарбаваная масляная фарбай падлога будзе прыгожа блішчэць, калі яе памыць цёплай вадой, дадаўшы 1/2—1 шклянку воцату і 2—3 чайныя лыжкі нашатырнага спірту.

● Каб ад вашага адзення не пахла нафталінам, насыпце ў шафу, дзе яно вісіць, крыху сухой гарчыцы.

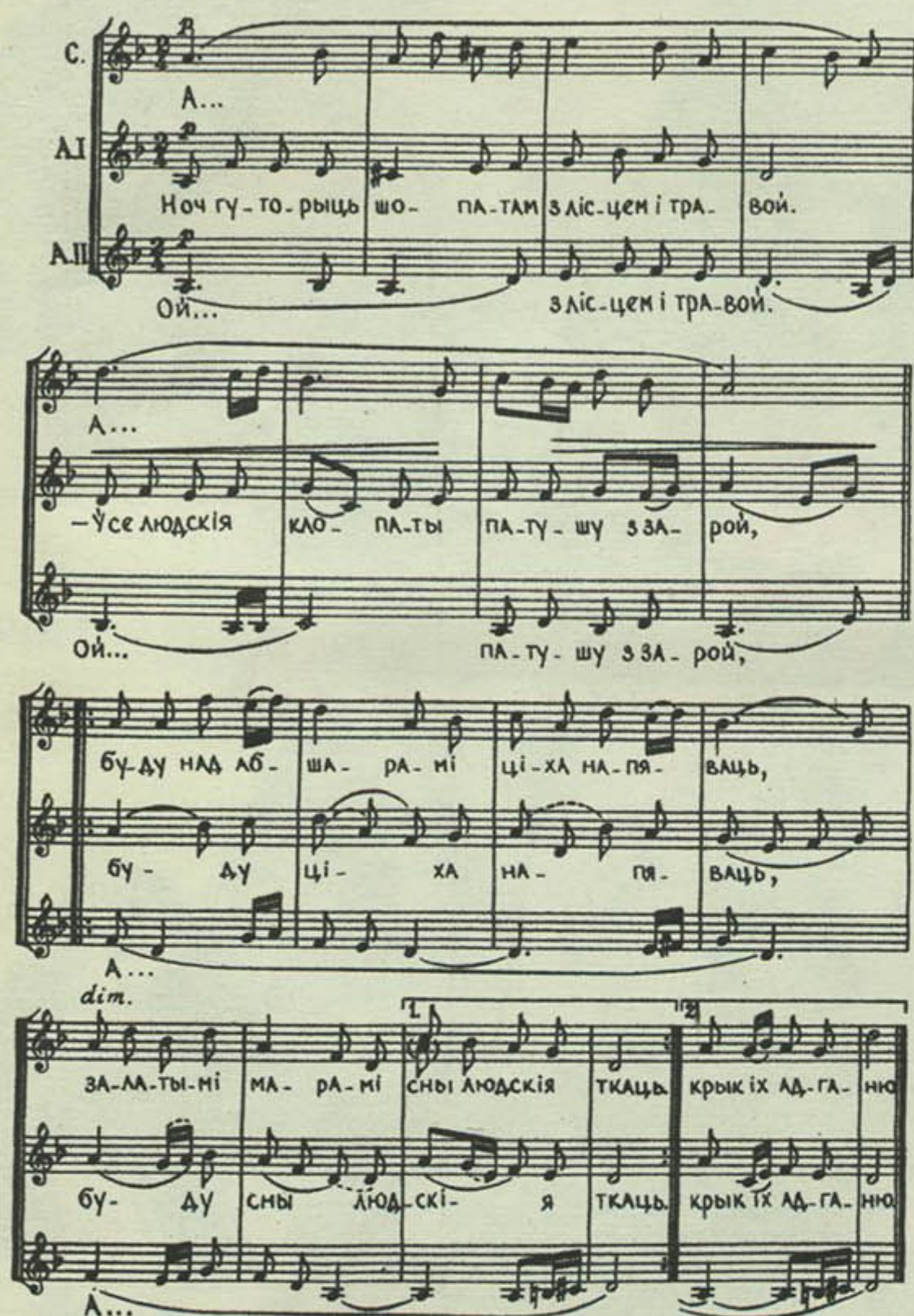
● Калі вы падмятаеце падлогу сухім венікам, пыл падымаецца ўгару і асядае на паверхні рэчаў. Каб гэтага не здарылася, раскіданце па падлозе вільготны спіты чай. Пры руху веніка лісцікі чаю будуць скручвацца, збіраючы пыл і не даючы яму падымацца. Раім таксама чысціць вільготным чаем дываны і абіўку (шарсцяную) мэблі.

● Вывесці плямы ад кофэ і чаю на светлых тканінах вельмі лёгка: пакрыйце запэцканнае месца гліцэрынам і прамыйце ў цёплай вадзе.

● Фруктовыя і ягадныя плямы на бялізне здымаюцца пры дапамозе сыравашы, а плямы ад пладоў на палатне знікнуць, калі вы апусціце бруднае месца ў кіпячае малако на 1—2 мінуты.

● У новым будынку або вільготным памяшканні заднюю сцяну мэблі трэба абклеіць вашчонай паперай. Яна ўбярэ вільгаць і засцеражэ мэблю ад псавання.

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ • КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

КАЛЫХАНКА НАЧЫ

Ноч гуторыць шопатам
З лісцем і травой:
Усе людскія клопаты
Патушу з зарой.

Буду над абшарами
Ціха напяваць,
Залатымі марамі
Сны людскія ткаць.

Стану над азёрамі,
Дзе шуміць сіта.
Загарыцца зорамі
У цемры ўся вада.

На галлі бярозавым
Косы распляту
І абсыплю росамі
Сонную зямлю.

Пабрыду дарогамі
Між лагчын і гор,
Ціхаю знямогаю
Абііму прастор.

Хай крычаць злавесныя
Совы у гаю,
Калыханкай-песняю
Крык іх адганю.

АДКАЗЫ НА КРАСВОРД, ЗМЕШЧАНЫ У № 8

Па вертыкалі: 1. Лабрадор. 2. Артэк. 3. Палтава. 4. Таранто. 5. Токіо. 6. Камбоджа. 9. Басра. 11. Анапа. 15. Ханка. 16. Непал. 20. Малдавія. 21. Рабат. 23. Анега. 24. Атабаска. 25. Сімушыр. 26. Караташ. 30. Іргіз. 31. Нарач.
Па гарызанталі: 7. Камчатка. 8. Азоўскае. 9. Врэст. 10. Аніва. 12. Адэса. 13. Явата. 14. Бардо. 17. Арзамас. 18. Бегават. 19. Амерыка. 22. Саратау. 27. Эльба. 28. Кітай. 29. Севан. 32. Тарту. 33. Анаба. 34. Філіпіны. 35. Амазонка.

ДАРАГІЯ ЧЫТАЧЫ
„РАБОТНІЦЫ І СЯЛЯНКІ“

З 1 студзеня 1967 года падпісны кошт на наш часопіс зніжаны.

Гадавая падпіска цяпер будзе каштаваць 1 рубель 80 капеек.

На 6 месяцаў — 90 капеек.

На 1 месяц — 15 капеек.

Афармляйце падпіску на ўвесь наступны год. Ад гэтага будзе залежаць своечасовая дастаўка часопіса.

«Работніца і сялянка» будзе друкаваць новыя творы беларускіх празаікаў і паэтаў, песні савецкіх кампазітараў.

У часопісе вы прачытаеце нарысы пра перадавых жанчын Беларусі, рассказы пра нашы новабудовы.

У будучым годзе больш месца будзе адведзена пародам. Спецыялісты—настаўнікі, урачы, мадэляры, кулінары—парацяць вам, як правільна выходзіць дзяцей, як засцерагчыся ад хвароб, падкажуць прыгожы фасон сукенкі, памогуць згатаваць смачны абед.

Да кожнага нумара даецца бясплатны дадатак.

У ім вы знойдзеце выкрайкі новых мадэлей сукенак у натуральную велічыню. Часопіс не забудзе і аматараў вышыўкі і вязання, якое зараз моднае і безумоўна патрэбнае.

Там жа вы знойдзеце пароды касметолага: як даглядаць скуру твару і валасы, як захаваць характар, стройнасць і здароўе.

Падпішыцеся на „Работніцу і сялянку“ самі і парайце падпісацца суседкам і знаёмым!

На першай старонцы вкладки: удзельнікі мастацкай самадзейнасці Мінскага Палаца піянераў Рыта Купцова і Лена Пакацілава.

Каляровае фота Ул. Вяхоткі.

На чацвёртай старонцы вкладки: моды. (Тлумачэнні чытайце ў дадатку).

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛІПАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

АТ 13929. Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падпісана да друку 30.VIII-66 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара—6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці—6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда». Мінск. Цана 18 кап. Дадатак—выкрайка. Тыраж 180787 экз. Зак. 469

38532

